PAUKŠČIAI

norintiems stebėti ir pažinti

LOD

48
(2020/4)

ISSN 2029-2503

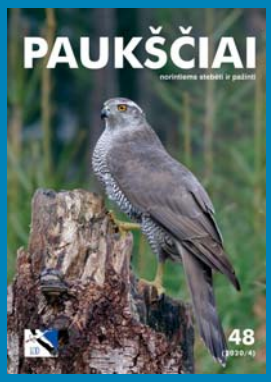

Viršelyje: *Vištvanagis (Accipiter gentilis). Vilniaus r., 2020-01-19*
© Juozas Baškys

Lietuvos ornitologų draugijos leidinys apie paukščius, jų apsaugą, stebėjimus.
Leidžiamas nuo 2009 m. kartą per tris mėnesius.

Vyr. redaktorius
Mindaugas KIRSTUKAS
Tel. 8 615 56 868
mindaugas.kirstukas@gmail.com

Atsakingasis redaktorius
Arūnas ČERKAUSKAS

Redakcijos kolegija
Dr. Vidmantas ADOMONIS
Modestas BRUŽAS
Dr. Eugenijus DROBELIS
Saulius KARALIUS
Julius MORKŪNAS
Darius NORKŪNAS
Eglė PAKŠTYTĖ
Gediminas PETKUS
Liutauras RAUDONIKIS

Lietuvių kalbos redaktorė
Lithuanian language editor
Erika MERKYTĖ-ŠVARCIENĖ

Tiražas 800 egz.

PAUKŠČIAI / *BIRDS*
The magazine of Lithuanian Ornithological Society about birds, their observations and protection. Published quarterly since 2009.

Editor in chief
Mindaugas KIRSTUKAS

Spausdino / *Published by*
UAB „BALTO print“
Utenos g. 41B,
LT-08217 Vilnius

Lietuvos ornitologų draugija (LOD) – tai nevyriausybinė organizacija, kuri rūpinasi Lietuvoje aptinkamų laukinių paukščių ir jų gyvenamosios aplinkos apsauga. Siekdama šio tikslo, draugija vienija gamtai ir paukščiams neabejingus Lietuvos žmones, rūpinasi ekologiniu visuomenės švietimu, paukščių populiacijų tyrimu ir monitoringu bei visuomeniškai kontroliuoja aplinkos ir biologinės įvairovės apsaugą reglamentuojančių įstatymų leidimą ir vykdymą. Nuo 1994 m. draugija yra tarptautinės paukščių apsaugos organizacijos „BirdLife International“ asocijuota narė. Norėdami tapti LOD nariu ar tiesiog prisijungti prie paukščių apsauga besirūpinančių bendraminčių, kreipkitės į LOD sekretoriatą adresu:
Lietuvos ornitologų draugija, Naugarduko g. 47-3, LT-03208 Vilnius.
Tel. / faks. (8 5) 213 04 98, el. p. lod@birdlife.lt; www.birdlife.lt.

LOD ŽINIOS / *LOD news*

G. Petkus. Paukščių palydų rezultatai
The results of Eurobirdwatch 2020 3
G. Petkus. Paukščių stebėtojai varžėsi paukščių ralyje „Kuršių marios 2020“
Birdwatching rally Curonian Lagoon 2020 7

PADEDAME PAUKŠČIAMS / *Help the birds*

M. Karlonas. Mažųjų ir upinių žuvėdrų būklė šalyje: 2020 m. situacija
The status of Little and Common terns in Lithuania: situation in 2020 11

METŲ PAUKŠTIS / *Bird of the Year*

E. Drobelis. Juodasis peslys – 2020 m. paukštis: akcijos rezultatai
Bird of the year 2020. Black Kite: results of the action 15

PAUKŠČIŲ TYRIMAI / *Bird surveys*

A. Čerkauskas. Didysis baltasis garnys – visateisis Lietuvos ornitofaunos atstovas
Great White Heron - full-fledged representative of Lithuanian avifauna 18
R. Morkūnė, J. Morkūnas. Nauja informacija apie Lietuvoje perinčių garnių mitybinę elgseną
New information about nutritional behavior of Lithuanian herons 21
J. Morkūnas, V. Eigirdas. Pirmas baltaskruosčių berniklių (*Branta leucopsis*) perėjimas Lietuvoje
First case of Barnacle Goose (Branta leucopsis) breeding in Lithuania 25
I. Junevičienė, J. Morkūnas. Tarptautinė iniciatyva mažiausiai ir sparčiausiai nykstančiai žąsiai Europoje išsaugoti
The international initiative for conservation of the smallest and most endangered goose in Eeurope 27

PAUKŠČIŲ ŽIEDAVIMAS / *Bird ringing*

R. Patapavičius. Paukščių ženklinimas spalviniais žiedais (2)
Color ringing of the birds (2) 31

ORNITOFAUNISTINIAI STEBĖJIMAI / *Bird observations*

S. Karalius. Ornitofaunistiniai stebėjimai Lietuvoje 2020 m. rudenį
Bird observations in Lithuania in autumn 2020 40
M. Karlonas, E. Pakštytė, M. Bružas. Retų paukščių stebėjimai kaimyninėse šalyse ir Vakarų Palearktikoje 2020 m. rudenį
Rare bird observations in adjacent countries and Western Palearctic in autumn 2020 45

ĮVAIRENYBĖS / *Various*

S. Karalius. Europos perinčių paukščių atlasas (EBBA2)
European Breeding Bird Atlas 2 47

Žurnalas „Paukščiai“ siunčiamas visiems LOD nariams, jį galima užsiprenumeruoti visuose Lietuvos pašto skyriuose. Indeksas 5114.

PAUKŠČIŲ PALYDŲ REZULTATAI

Gediminas PETKUS

Mandarininė antis (Aix galericulata) © Tadas Gružinskas

Spalio pirmąjį savaitgalį 36 Europos ir Azijos šalyse vyko vienas didžiausių ir masiškiausių paukščių apsaugai ir populiarinimui skirtas renginys – paukščių palydos (*EuroBirdwatch 2020*). Jo metu organizatoriai siekia didinti visuomenės susidomėjimą paukščiais ir jų apsauga, nes efektyvios gali būti tik bendros žmonijos pastangos, suteikiant viltį nykstančioms sparnuočių rūšims ir saugant svarbias buveines visame jų migracijos kelyje. Paukščių palydos buvo organizuojamos kiekvienoje šalyje atskirai. Nepaisant pandeminės situacijos palydų renginiai sutraukė apie 24 000 žmonių! Renginius koordinavo nacionaliniai *BirdLife* partneriai, tarp jų ir Lietuva, o jų rezultatai vėliau buvo siunčiami Europos paukščių stebėtojų koordinavimo centrui, kurio funkcijas šiais metais vykdė Slovakijos ornitologų draugija.

Nuotraukos

LOD rengtos palydos *https://www.facebook.com/birdlife.lt/*

Visų šalių rengiamų palydų rezultatai *http://eurobirdwatch.eu/stranka/157-Detailed-results-from-EuroBirdwatch-2020.html*

Rezultatai

Šiais metais 1722 renginiuose dalyvavo apie 24 000 žmonių. Rezultatus laiku atsiuntė 30 šalių. Iš viso stebėta net 5,98 mln. paukščių. Prie šios skaičiavimo akcijos daugiausia prisidėjo vietiniai paukščių stebėtojai. Daugiausia renginių suorganizuota Rusijoje (810), Nyderlanduose (212) ir Vengrijoje (194). Daugiausia paukščių suskaičiuota Suomijoje (2 527 000), Švedijoje (980 000), Nyderlanduose (716 366), Vengrijoje (469 851) ir Lietuvoje (234 649).

Gausiausiai pagal bendrus rezultatus skrido baltaskruostės berniklės, paprastieji varnėnai, kikiliai.

Gausiausiai Lietuvoje skrido:

Kikiliai (paprastasis kikilis, šiaurinis kikilis)	*Fringilla coelebs*, *Fringilla montifringilla*	99 581
Paprastasis varnėnas	*Sturnus vulgaris*	21 050
Paprastoji pempė	*Vanellus vanellus*	23 426

Lietuvoje iš viso suorganizuoti 29 renginiai, dalyvavo apie 600 žmonių.

Iš viso suskaičiuoti 234 649 paukščiai (5 pagal gausumą rezultatas iš dalyvaujančių šalių), užregistruotos net 134 paukščių rūšys.

Mandarininę antį Tadas Gružinskas stebėjo Nemuno upėje ties Merkine.

Juodkrantėje pušinį kryžiasnapį stebėjo Krister Castren.

Žemyninėje Lietuvos dalyje stebėti 8 laplandiniai griciukai. Juos Birvėtos tvenkiniuose stebėjo ir registravo Aūnas Čerkauskas, Rugilė Draugelytė.

Mažasis apuokas (Asio otus) © Albertas Skirpstas

LOD sekretoriatas dėkoja visiems, dalyvavusiems paukščių palydose. Ypač dėkojame rezultatus atsiuntusiems renginių koordinatoriams, pavieniams paukščių stebėtojams: Kretingos muziejui, Varnių regioninio parko direkcijai, Kauno marių regioninio parko direkcijai, Žuvinto biosferos rezervato direkcijai, Metelių regioninio parko direkcijai, Kamanų valstybinio gamtinio rezervato direkcijai, Vištyčio regioninio parko direkcijai, Viešvilės valstybinio gamtinio rezervato direkcijai, Nemuno deltos regioninio parko direkcijai, Klaipėdos universitetui, Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcijai, Salantų regioninio parko direkcijai, Ventės rago žiedavimo stočiai, Šikšnosparnių apsaugos Lietuvoje draugijai, Mindaugui Kirstukui, Modestui Bružui, Tadui Gružinskui, Dariui ir Daivai Norkūnams, Laimonui ir Mildai Šniaukštoms, Juliui ir Rasai Morkūnams, Astai ir Kęstučiui Jarmalavičiams, Renatai ir Marijonui Mackevičiams, Nerijui Žitkevičiui, Birutei Maldūnienei, Eglei Pakštytei, Vilmai Gudynienei, Kristupui Bilinskui, Povilui Bagdonui, Sauliui Medžioniui, Robertui Akstinui, Albertui Skirpstui, Svajūnui Gaiveniui, Rugilei Draugelytei, Vytautui Eigirdui, Viktorijai Šiaulytei.

Nuveiktas didžiulis darbas! Ačiū Jums!

Palydos Metelių regioniniame parke © Artūras Pečkys

Palydos Vilniuje © Ieva Junevičienė

Registruotų paukščių rūšių sąrašas

Gulbė nebylė	*Cygnus olor*	1910
Gulbė giesmininkė	*Cygnus cygnus*	810
Želmeninė žąsis	*Anser fabalis*	535
Tundrinė žąsis	*Anser serrirostris*	140
Baltakaktė žąsis	*Anser albifrons*	53
Pilkoji žąsis	*Anser anser*	1226
Mandarininė antis	*Aix galericulata*	1
Eurazinė cyplė	*Mareca penelope*	959
Pilkoji antis	*Mareca strepera*	57
Rudagalvė kryklė	*Anas crecca*	1836
Didžioji antis	*Anas platyrhynchos*	16891
Smailiauodegė antis	*Anas acuta*	40
Šaukštasnapė antis	*Spatula clypeata*	130
Rudagalvė antis	*Aythya ferina*	772
Kuoduotoji antis	*Aythya fuligula*	694
Klykuolė	*Bucephala clangula*	1367
Didysis dančiasnapis	*Mergus merganser*	306
Kurapka	*Perdix perdix*	34
Juodakaklis naras	*Gavia arctica*	4
Mažasis kragas	*Tachybaptus ruficollis*	110
Ausuotasis kragas	*Podiceps cristatus*	643
Rudakaklis kragas	*Podiceps grisegena*	7
Didysis kormoranas	*Phalacrocorax carbo*	8297
Didysis baltasis garnys	*Ardea alba*	1133
Pilkasis garnys	*Ardea cinerea*	512
Rudasis peslys	*Milvus milvus*	3
Jūrinis erelis	*Haliaeetus albicilla*	121
Nendrinė lingė	*Circus aeruginosus*	3
Javinė lingė	*Circus cyaneus*	16
Pievinė lingė	*Circus pygargus*	1
Vištvanagis	*Accipiter gentilis*	1
Paukštvanagis	*Accipiter nisus*	87
Paprastasis suopis	*Buteo buteo*	184
Tūbuotasis suopis	*Buteo lagopus*	6
Žuvininkas	*Pandion haliaetus*	1
Paprastasis pelėsakalis	*Falco tinnunculus*	3
Startsakalis	*Falco columbarius*	5
Sketsakalis	*Falco subbuteo*	3
Sakalas keleivis	*Falco peregrinus*	3
Ilgasnapė vištelė	*Rallus aquaticus*	2
Nendrinė vištelė	*Gallinula chloropus*	1
Laukys	*Fulica atra*	4389
Pilkoji gervė	*Grus grus*	5076
Upinis kirlikas	*Charadrius dubius*	1
Jūrinis kirlikas	*Charadrius hiaticula*	1
Dirvinis sėjikas	*Pluvialis apricaria*	3828
Jūrinis sėjikas	*Pluvialis squatarola*	1
Paprastoji pempė	*Vanellus vanellus*	19539
Smiltinukas	*Calidris alba*	1
Juodakrūtis bėgikas	*Calidris alpina*	18
Gaidukas	*Calidris pugnax*	106
Perkūno oželis	*Gallinago gallinago*	55
Slanka	*Scolopax rusticola*	4
Laplandinis griciukas	*Limosa lapponica*	8
Raudonkojis tulikas	*Tringa totanus*	9
Žaliakojis tulikas	*Tringa nebularia*	15
Krantinis tilvikas	*Actitis hypoleucos*	3
Rudagalvis kiras	*Chroicocephalus ridibundus*	1339
Paprastasis kiras	*Larus canus*	738
Sidabrinis kiras	*Larus argentatus*	665
Kaspijinis kiras	*Larus cachinnans*	2
Balnuotasis kiras	*Larus marinus*	16
Upinė žuvėdra	*Sterna hirundo*	5
Naminis karvelis	*Columba livia*	675
Uldukas	*Columba oenas*	34
Keršulis	*Columba palumbus*	486
Pietinis purplelis	*Streptopelia decaocto*	78
Žvirblinė pelėda	*Glaucidium passerinum*	6
Naminė pelėda	*Strix aluco*	12
Mažasis apuokas	*Asio otus*	1
Tulžys	*Alcedo atthis*	9
Pilkoji meleta	*Picus canus*	4
Žalioji meleta	*Picus viridis*	2
Juodoji meleta	*Dryocopus martius*	12
Didysis margasis genys	*Dendrocopos major*	35
Vidutinis margasis genys	*Dendrocoptes medius*	7
Baltnugaris genys	*Dendrocopos leucotos*	1
Mažasis margasis genys	*Dryobates minor*	7
Lygutė	*Lullula arborea*	72
Dirvinis vieversys	*Alauda arvensis*	1144
Šelmeninė kregždė	*Hirundo rustica*	202
Miškinis kalviukas	*Anthus trivialis*	13
Pievinis kalviukas	*Anthus pratensis*	600
Baltoji kielė	*Motacilla alba*	114
Karietaitė	*Troglodytes troglodytes*	73
Erškėtžvirblis	*Prunella modularis*	25
Liepsnelė	*Erithacus rubecula*	125
Dūminė raudonuodegė	*Phoenicurus ochruros*	28
Paprastoji raudonuodegė	*Phoenicurus phoenicurus*	1
Baltabruvis strazdas	*Turdus iliacus*	48
Juodasis strazdas	*Turdus merula*	562
Smilginis strazdas	*Turdus pilaris*	335
Strazdas giesmininkas	*Turdus philomelos*	436
Amalinis strazdas	*Turdus viscivorus*	31
Juodagalvė devynbalsė	*Sylvia atricapilla*	1
Žalioji pečialinda	*Phylloscopus sibilatrix*	1
Pilkoji pečialinda	*Phylloscopus collybita*	25
Ankstyvoji pečialinda	*Phylloscopus trochilus*	3
Nykštukas	*Regulus regulus*	855
Baltabruvis nykštukas	*Regulus ignicapilla*	1
Ūsuotoji zylė	*Panurus biarmicus*	33
Ilgauodegė zylė	*Aegithalos caudatus*	60
Paprastoji pilkoji zylė	*Poecile palustris*	12
Šiaurinė pilkoji zylė	*Poecile montanus*	23

Kuoduotoji zylė	*Lophophanes cristatus*	43
Juodoji zylė	*Periparus ater*	24
Mėlynoji zylė	*Cyanistes caeruleus*	6063
Didžioji zylė	*Parus major*	3488
Bukutis	*Sitta europaea*	50
Liputis	*Certhia familiaris*	48
Plėšrioji medšarkė	*Lanius excubitor*	10
Kėkštas	*Garrulus glandarius*	223
Šarka	*Pica pica*	128
Riešutinė	*Nucifraga caryocatactes*	6
Kuosa	*Coloeus monedula*	559
Kovas	*Corvus frugilegus*	2094
Pilkoji varna	*Corvus cornix*	922
Kranklys	*Corvus corax*	492
Paprastasis varnėnas	*Sturnus vulgaris*	21050
Naminis žvirblis	*Passer domesticus*	228
Karklažvirblis	*Passer montanus*	233
Kikilis	*Fringilla coelebs*	98146
Šiaurinis kikilis	*Fringilla montifringilla*	1435
Svilikėlis	*Serinus serinus*	1
Žaliukė	*Chloris chloris*	394
Dagilis	*Carduelis carduelis*	783
Alksninukas	*Spinus spinus*	13555
Paprastasis čivylis	*Linaria cannabina*	1705
Eglinis kryžiasnapis	*Loxia curvirostra*	4
Pušinis kryžiasnapis	*Loxia pytyopsittacus*	1
Juodagalvė sniegena	*Pyrrhula pyrrhula*	2
Svilikas	*Coccothraustes coccothraustes*	13
Geltonoji starta	*Emberiza citrinella*	724
Nendrinė starta	*Emberiza schoeniclus*	14
Žvirbliniai sp.	*Passeriformes*	774
Žąsiniai sp.	*Anseriformes*	96
Kiriniai sp.	*Laridae*	583
Čimčiakas sp.	*Acanthis* sp.	2

Palydos Viešvilės rezervate © Vaida Jakaitytė

Palydos Žuvinto biosferos rezervate © Albertas Skirpstas

Palydos pajūryje Klaipėdoje © Rasa Morkūnė

Paukščių stebėtojai varžėsi paukščių ralyje „Kuršių marios 2020“

Gediminas PETKUS

Spalio 16 d., penktadienio vakarą, apie 50 paukščių stebėtojų ralio varžybų „Kuršių marios 2020“ dalyvių – profesionalių ornitologų ir paukščių stebėtojų mėgėjų – susirinko Kintuose. Šiais metais dėl COVID-19 pandemijos varžybose negalėjo dalyvauti komandos iš užsienio, tad užsiregistravo ir dalyvavo 12 komandų. Nepaisant nedidelio dalyvių skaičiaus, rezultatai dalyvius nudžiugino – pavyko užregistruoti daug paukščių rūšių.

Renginio atidarymo metu LOD narys, kontrolės komisijos pirmininkas Laimonas Šniaukšta pasveikino visus, atvykusius į paukščių stebėtojų ralį, ir pristatė svarbiausias taisykles bei svarbius niuansus šių metų varžybose. Netrukus po atidarymo dalyviai išskubėjo į kambarius planuoti varžybų dienos strategijos ir ilsėtis prieš svarbią dieną.

Anksti ryte komandos susirinko Ventės rage. Tradiciškai dar neprašvitus Ventėje daugelis komandų bandė išgirsti ar pamatyti mažuosius apuokus, o kitos komandos Kintų miške klausėsi naminės ar žvirblinės pelėdos balsų. Prašvitus paukščių stebėtojai klausėsi migruojančių kikilių, dirvinių vieversių, svilikėlių, čivylių, žaliukių ir kitų smulkiųjų žvirblinių paukščių balsų. Akylesni stebėjo paukštvanagius, keršulių būriuose uldukus, girdėjo pavienes lygutes. Krūmynuose girdėjosi karietaičių, liepsnelių, nykštukų, erškėtžvirblių balsai. Gerai paieškojus ir sėkmei aplankius buvo galima pamatyti ir baltabruvius nykštukus, juodagalves devynbalses. Tačiau kai kurių paukščių, kurie paprastai stebimi kasmet, pvz., svirbelių, šiais metais nepavyko pamatyti niekam. Virš marių buvo galima stebėti skrendančių kormoranų ir žąsų virtines, o nendrynuose girdėti ūsuotąsias zyles. Gerai įsižiūrėjęs galėjai pamatyti ir įvairių rūšių ančių būrelius. Visą dieną trukusių varžybų metu daugelis dalyvių ap-

Laimonas Šniaukšta © Gediminas Petkus

lankė ne tik Nemuno deltą bei rytinę Kuršių marių pakrantę, bet ir pajūrį – Klaipėdos pajūrį bei uosto akvatoriją, Palangos tiltą ir kitas vietas. Kelios komandos kėlėsi keltu ir ieškojo paukščių Smiltynėje, Juodkrantėje. Paukščių buvo ieškoma gyvenvietėse, miškuose, parkuose, pievose, karjeruose, vandens telkiniuose.

Po įtemptos paukščių stebėjimo azarto kupinos dienos 19 val. komandų nariai pateikė savo stebėtų paukščių sąrašus, o varžybų organizatoriai suskubo juos suvesti į sistemą. Per laisvą laiką ralio rėmėjai FOTOFOTO su CANON atstovais varžybų dalyvius pakvietė išbandyti naujus CANON žiūronus, objektyvus ir fotoaparatus.

21 val. prasidėjo rezultatų peržiūra. Dalyviai ekrane stebėjo, kaip kam sekėsi, kokias rūšis matė kiekviena komanda, kiek jų pavyko užregistruoti.

Po diskusijų dėl atskirų paukščių rūšių stebėjimų paaiškėjo nugalėtojai. Šį kartą geriausiai sekėsi komandai „Deltonikai“. Ši komanda užregistravo net 113 paukščių rūšių su iki rūšies neapibūdintomis gentimis. Komanda „NSO“, stebėjusi 110 paukščių rūšių, užėmė antrąją vietą. Trečiosios vietos laimėtojai, kuriems pavyko užregistruoti 106 rūšis, – „4 Švytury“.

Po galutinių rezultatų tiksliausiai bendrą rūšių skaičių atspėjo ir totalizatoriaus prizą laimėjo Joana Adomaitytė. Iš viso buvo užregistruotos 157 paukščių rūšys.

Paukščių stebėtojų ralio varžybų „Kuršių marios 2020“ organizatoriai – LOD sekretoriatas – dėkoja šio renginio rėmėjams: **UAB „Fotoprekyba“** ir **„Canon“ atstovams**, **UAB „Ornitostogos“**, **UAB „Kintai“**, **T. Ivanausko zoologijos muziejui** ir **Ventės rago ornitologinei stočiai**. Jų parama buvo labai svarbi ne tik renginio organizatoriams, bet ir jų dalyviams. Tikimės jų paramos ir ateityje!

Iki susitikimo 2021 metais!

Bendras komandų sąrašas

1	DELTONIKAI	113	9	DUBYSA	90
2	NSO	110	10	KETURI VAROMI	88
3	4 ŠVYTURY	106	11	BLACK BIRD	85
4	LIETUVAINIS	102	12	JŪRINIS BĖGIKAS	17
5	CAT MANNAKINS	99			
6	CORVID-19	96			
7	BIRDPIX+	95			
8	PRITRENK MANE VARTELIAIS	91			

Iš viso stebėta * 161
Total observed *

* rūšių - 5 grupės gentys
* species - 5 group genuses

Komanda PRITRENK MANE VARTELIAIS © Gediminas Petkus

Ralio dalyviai © Gediminas Petkus

Ralio rėmėjai © Gediminas Petkus

Pirmąją vietą užėmė komanda DELTONIKAI (Povilas Bagdonas, Boris Belchev, Vita Augutė, Edmundas Užpelkis) – 113 paukščių rūšių © Gediminas Petkus

Antrąją vietą užėmė komanda NSO (Gediminas Petkus, Modestas Bružas, Augustas Šimkus, Armandas Naudžius) – 110 paukščių rūšių © Gediminas Petkus

Trečiąją vietą užėmė komanda 4 ŠVYTURY (Vytautas Eigirdas, Sigita Eigirdienė, Agnė Raubaitė, Gediminas Eigirdas) – 106 rūšys © Gediminas Petkus

Bendras rūšių sąrašas (grupė, rūšies pavadinimas lietuvių, lotynų, anglų kalbomis). Grupės: 1 – dažna, įprasta ralio metu rūšis, 2 – retesnė, 3 – reta, 4 – ypač reta, 5 – gentis neapibūdinta iki rūšies.

1 Gulbė nebylė – *Cygnus olor* – *Mute Swan*
1 Gulbė giesmininkė – *Cygnus cygnus* – *Whooper Swan*
1 Pilkoji žąsis – *Anser anser* – *Greylag Goose*
1 Eurazinė cyplė – *Mareca penelope* – *Eurasian Wigeon*
1 Didžioji antis – *Anas platyrhynchos* – *Mallard*
1 Kuoduotoji antis – *Aythya fuligula* – *Tufted Duck*
1 Klykuolė – *Bucephala clangula* – *Common Goldeneye*
1 Didysis dančiasnapis – *Mergus merganser* – *Common Merganser*
1 Ausuotasis kragas – *Podiceps cristatus* – *Great Crested Grebe*
1 Didysis kormoranas – *Phalacrocorax carbo* – *Great Cormorant*
1 Didysis baltasis garnys – *Ardea alba* – *Great Egret*
1 Pilkasis garnys – *Ardea cinerea* – *Grey Heron*
1 Jūrinis erelis – *Haliaeetus albicilla* – *White-tailed Eagle*
1 Paukštvanagis – *Accipiter nisus* – *Eurasian Sparrowhawk*
1 Paprastasis suopis – *Buteo buteo* – *Common Buzzard*
1 Laukys – *Fulica atra* – *Eurasian Coot*
1 Paprastoji pempė – *Vanellus vanellus* – *Northern Lapwing*
1 Juodakrūtis bėgikas – *Calidris alpina* – *Dunlin*
1 Perkūno oželis – *Gallinago gallinago* – *Common Snipe*
1 Rudagalvis kiras – *Chroicocephalus ridibundus* – *Black-headed Gull*
1 Paprastasis kiras – *Larus canus* – *Mew Gull*
1 Sidabrinis kiras – *Larus argentatus* – *European Herring Gull*
1 Kaspijinis kiras – *Larus cachinnans* – *Caspian Gull*
1 Balnuotasis kiras – *Larus marinus* – *Great Black–backed Gull*
1 Naminis karvelis – *Columba livia* – *Rock Dove*
1 Keršulis – *Columba palumbus* – *Common Wood Pigeon*
1 Didysis margasis genys – *Dendrocopos major* – *Great Spotted Woodpecker*
1 Dirvinis vieversys – *Alauda arvensis* – *Eurasian Skylark*
1 Pievinis kalviukas – *Anthus pratensis* – *Meadow Pipit*
1 Karietaitė – *Troglodytes troglodytes* – *Eurasian Wren*
1 Liepsnelė – *Erithacus rubecula* – *European Robin*
1 Juodasis strazdas – *Turdus merula* – *Common Blackbird*
1 Smilginis strazdas – *Turdus pilaris* – *Fieldfare*
1 Strazdas giesmininkas – *Turdus philomelos* – *Song Thrush*
1 Baltabruvis strazdas – *Turdus iliacus* – *Redwing*
1 Amalinis strazdas – *Turdus viscivorus* – *Mistle Thrush*
1 Paprastasis nykštukas – *Regulus regulus* – *Goldcrest*

1 Ilgauodegė zylė – *Aegithalos caudatus – Long-tailed Tit*
1 Mėlynoji zylė – *Cyanistes caeruleus – Eurasian Blue Tit*
1 Didžioji zylė – *Parus major – Great Tit*
1 Miškinis liputis – *Certhia familiaris – Eurasian Treecreeper*
1 Kėkštas – *Garrulus glandarius – Eurasian Jay*
1 Šarka – *Pica pica – Eurasian Magpie*
1 Kuosa – *Coloeus monedula – Western Jackdaw*
1 Kovas – *Corvus frugilegus – Rook*
1 Pilkoji varna – *Corvus cornix – Hooded Crow*
1 Kranklys – *Corvus corax – Northern Raven*
1 Paprastasis varnėnas – *Sturnus vulgaris – Common Starlin*
1 Naminis žvirblis – *Passer domesticus – House Sparrow*
1 Karklažvirblis – *Passer montanus – Eurasian Tree Sparrow*
1 Paprastasis kikilis – *Fringilla coelebs – Common Chaffinch*
1 Šiaurinis kikilis – *Fringilla montifringilla – Brambling*
1 Žaliukė – *Chloris chloris – European Greenfinch*
1 Dagilis – *Carduelis carduelis – European Goldfinch*
1 Alksninukas – *Spinus spinus – Eurasian Siskin*
1 Juodagalvė sniegena – *Pyrrhula pyrrhula – Eurasian Bullfinch*
1 Svilikas – *Coccothraustes coccothraustes – Hawfinch*
1 Geltonoji starta – *Emberiza citrinella – Yellowhammer*
1 Nendrinė starta – *Emberiza schoeniclus – Reed Bunting*
2 Mažoji gulbė – *Cygnus columbianus – Tundra Swan*
2 Želmeninė žąsis – *Anser fabalis – Taiga Bean Goose*
2 Tundrinė žąsis – *Anser serrirostris – Tundra Bean Goose*
2 Baltakaktė žąsis – *Anser albifrons – Greater White-fronted Goose*
2 Baltaskruostė berniklė – *Branta leucopsis – Barnacle Goose*
2 Pilkoji antis – *Mareca strepera – Gadwall*
2 Rudagalvė kryklė – *Anas crecca – Eurasian Teal*
2 Smailiauodegė antis – *Anas acuta – Northern Pintail*
2 Šaukštasnapė antis – *Spatula clypeata – Northern Shoveler*
2 Rudagalvė antis – *Aythya ferina – Common Pochard*
2 Žiloji antis – *Aythya marila – Greater Scaup*
2 Ledinė antis – *Clangula hyemalis – Long-tailed Duck*
2 Juodoji antis – *Melanitta nigra – Common Scoter*
2 Nuodėgulė – *Melanitta fusca – Velvet Scoter*
2 Mažasis dančiasnapis – *Mergellus albellus – Smew*
2 Kurapka – *Perdix perdix – Grey Partridge*
2 Rudakaklis naras – *Gavia stellata – Red-throated Loon*
2 Juodakaklis naras – *Gavia arctica – Black-throated Loon*
2 Mažasis kragas – *Tachybaptus ruficollis – Little Grebe*
2 Javinė lingė – *Circus cyaneus – Hen Harrier*
2 Vištvanagis – *Accipiter gentilis – Northern Goshawk*
2 Tūbuotasis suopis – *Buteo lagopus – Rough-legged Buzzard*
2 Paprastasis pelėsakalis – *Falco tinnunculus – Common Kestrel*
2 Nendrinė vištelė – *Gallinula chloropus – Common Moorhen*
2 Pilkoji gervė – *Grus grus – Common Crane*
2 Jūrinis kirlikas – *Charadrius hiaticula – Common Ringed Plover*
2 Dirvinis sėjikas – *Pluvialis apricaria – European Golden Plover*
2 Jūrinis sėjikas – *Pluvialis squatarola – Grey Plover*
2 Gaidukas – *Calidris pugnax – Ruff*
2 Slanka – *Scolopax rusticola – Eurasian Woodcock*
2 Didžioji kuolinga – *Numenius arquata – Eurasian Curlew*
2 Tamsusis tilvikas – *Tringa erythropus – Spotted Redshank*
2 Raudonkojis tulikas – *Tringa totanus – Common Redshank*
2 Uldukas – *Columba oenas – Stock Dove*
2 Pietinis purplelis – *Streptopelia decaocto – Eurasian Collared Dove*
2 Naminė pelėda – *Strix aluco – Tawny Owl*
2 Mažasis apuokas – *Asio otus – Long–eared Owl*
2 Tulžys – *Alcedo atthis – Common Kingfisher*
2 Juodoji meleta – *Dryocopus martius – Black Woodpecker*
2 Vidutinis margasis genys – *Dendrocoptes medius – Middle Spotted Woodpecker*
2 Mažasis margasis genys – *Dryobates minor – Lesser Spotted Woodpecker*
2 Lygutė – *Lullula arborea – Woodlark*
2 Šelmeninė kregždė – *Hirundo rustica – Barn Swallow*
2 Baltoji kielė – *Motacilla alba – White Wagtail*
2 Paprastasis erškėtžvirblis – *Prunella modularis – Dunnock*
2 Dūminė raudonuodegė – *Phoenicurus ochruros – Black Redstart*
2 Pilkoji pečialinda – *Phylloscopus collybita – Common Chiffchaff*
2 Ūsuotoji zylė – *Panurus biarmicus – Bearded Reedling*
2 Paprastoji pilkoji zylė – *Poecile palustris – Marsh Tit*
2 Šiaurinė pilkoji zylė – *Poecile montanus – Willow Tit*
2 Kuoduotoji zylė – *Lophophanes cristatus – European Crested Tit*
2 Juodoji zylė – *Periparus ater – Coal Tit*
2 Bukutis – Sitta *europaea – Eurasian Nuthatch*
2 Plėšrioji medšarkė – *Lanius excubitor – Great Grey Shrike*
2 Riešutinė – *Nucifraga caryocatactes – Spotted Nutcracker*
2 Svilikėlis – *Serinus serinus – European Serin*
2 Paprastasis čivylis – *Linaria cannabina – Common Linnet*
2 Paprastasis čimčiakas – *Acanthis flammea – Common Redpoll*
3 Urvinė antis – *Tadorna tadorna – Common Shelduck*
3 Vidutinis dančiasnapis – *Mergus serrator – Red-breasted Merganser*
3 Raguotasis kragas – *Podiceps auritus – Horned Grebe*
3 Didysis baublys – *Botaurus stellaris – Eurasian Bittern*
3 Baltasis gandras – *Ciconia ciconia – White Stork*
3 Rudasis peslys – *Milvus milvus – Red Kite*
3 Sakalas keleivis – *Falco peregrinus – Peregrine Falcon*
3 Ilgasnapė vištelė – *Rallus aquaticus – Water Rail*
3 Mažasis bėgikas – *Calidris minuta – Little Stint*
3 Lenktasnapis bėgikas – *Calidris ferruginea – Curlew Sandpiper*
3 Oželis nykštukas – *Lymnocryptes minimus – Jack Snipe*
3 Paprastasis griciukas – *Limosa limosa – Black-tailed Godwit*
3 Krantinis tilvikas – *Actitis hypoleucos – Common Sandpiper*
3 Silkinis kiras – *Larus fuscus – Lesser Black-backed Gull*
3 Mažasis kiras – *Hydrocoloeus minutus – Little Gull*
3 Upinė žuvėdra – *Sterna hirundo – Common Tern*
3 Poliarinė žuvėdra – *Sterna paradisaea – Arctic Tern*
3 Laibasnapis narūnėlis – *Uria aalge – Common Murre*
3 Didysis apuokas – *Bubo bubo – Eurasian Eagle-Owl*
3 Žvirblinė pelėda – *Glaucidium passerinum – Eurasian Pygmy Owl*
3 Balinė pelėda – *Asio flammeus – Short-eared Owl*
3 Pilkoji meleta – *Picus canus – Grey–headed Woodpecker*
3 Miškinis kalviukas – *Anthus trivialis – Tree Pipit*
3 Uolinis kalviukas – *Anthus petrosus – Eurasian Rock Pipit*
3 Mėlyngurklė – *Luscinia svecica – Bluethroat*
3 Paprastoji raudonuodegė – *Phoenicurus phoenicurus – Common Redstart*
3 Paprastasis kūltupys – *Oenanthe oenanthe – Northern Wheatear*
3 Sodinė devynbalsė – *Sylvia borin – Garden Warbler*
3 Juodagalvė devynbalsė – *Sylvia atricapilla – Eurasian Blackcap*
3 Ankstyvoji pečialinda – *Phylloscopus trochilus – Willow Warbler*
3 Baltabruvis nykštukas – *Regulus ignicapilla – Common Firecrest*
3 Remeza – *Remiz pendulinus – Eurasian* Penduline Tit
3 Geltonsnapis čivylis – *Linaria flavirostris – Twite*
4 Miškinė antis – *Aix sponsa – Wood Duck*
4 Dryžagalvė kryklė – *Spatula querquedula – Garganey*
4 Gyvatėdis – *Circaetus gallicus – Short-toed Snake Eagle*
4 Raudonkojis sakalas – *Falco vespertinus – Red-footed Falcon*
4 Jūrinis bėgikas – *Calidris maritima – Purple Sandpiper*
4 Paprastoji medšarkė – *Lanius collurio – Red-backed Shrike*
4 Juodoji varna – *Corvus corone – Carrion Crow*
5 *Falco* sp.
5 *Phylloscopus* sp.
5 *Acanthis* sp.
5 *Sterna* sp.

Mažųjų ir upinių žuvėdrų būklė šalyje: 2020 m. situacija

Marius KARLONAS

Mažoji žuvėdra (Sternula albifrons)
© Armandas Naudžius

2018 m. vasarą Lietuvos ornitologų draugija (LOD) kartu su partneriais pradėjo vykdyti gamtosauginį projektą „Suinteresuotų institucijų pajėgumų pritaikymas gerinant upinių ir mažųjų žuvėdrų apsaugos būklę Lietuvoje“ (LIFE17 NAT/LT/000545), skirtą upinių ir mažųjų žuvėdrų apsaugai Lietuvoje. Siekiant įvertinti projekto metu taikomų gamtosauginių ir atkuriamųjų priemonių veiksmingumą, viso projekto metu vykdomas detalus perinčių upinių ir mažųjų žuvėdrų monitoringas. Šiame straipsnyje pristatomi antrojo sezono (2020 m.) apibendrinti rezultatai, iššūkiai ir įdomesni stebėjimai.

ORŲ SĄLYGŲ ĮTAKA

Šaltos ir vėjuotos 2020 m. gegužės pirmosios dvi dekados lėmė kiek vėlesnę nei įprastai pirmąją upinių žuvėdrų apskaitą, kuri visose projekto teritorijose buvo pradėta tik gegužės paskutinėmis dienomis. Tuo tarpu gegužės pabaigos ir birželio pirmosios pusės orų sąlygos buvo tinkamos tiek upinėms, tiek mažosioms žuvėdroms veistis, todėl tos poros, kurios kiaušinius sudėjo vėlyvą gegužę–ankstyvą birželį, jauniklius išaugino sėkmingiau nei tos, kurios perėti kūrėsi gegužės pradžioje ar birželio antroje pusėje. Birželio pabaigoje orai atvėso, kelias dienas vyravo liūtys ir stiprūs vėjai, kurie sunaikino nemažai vėlyvų upinių ir mažųjų žuvėdrų dėčių Nemune tarp Kulautuvos ir Smalininkų – iš 289 upinių žuvėdrų dėčių 72 (24 %) žuvo, buvo apleistos ar neverstos. Kitose teritorijose nesėkmingai perėjo nuo kelių iki keliolikos procentų porų. Pvz., Kintų tvenkiniuose perėjimo sėkmingumas buvo labai aukštas – jaunikliai išsirito 97 % stebėtų lizdų.

UŽSITĘSĘS VEISIMOSI SEZONAS

Neįprasti praėję metai buvo upinių žuvėdrų perėjimo sezoniškumui, kuris užsitęsė iki liepos pabaigos. Įprastai upinės žuvėdros išsiperi ir jauniklius užaugina per birželio mėnesį, o liepą perinčių šios rūšies paukščių aptinkama retai. Vis dėlto šiais metais iki pat liepos 20 d. buvo aptinkama šviežiai sudėtų upinių žuvėdrų dėčių. Galbūt tai lėmė birželio antroje pusėje vyravusios itin prastos oro sąlygos, dėl kurių ne visos upinės žuvėdros spėjo sėkmingai užauginti jauniklius per birželį, todėl ryžosi vėlyvoms dėtims liepos mėnesį. Tačiau Novaraisčio ir Kulautuvos bei Smalininkų rezultatai rodo, jog liepos mėnesį sudėtų dėčių perėjimo sėkmingumas buvo menkas, – čia, kaip manome, nė viena iš liepą sudėtų dėčių sėkmingai neišsirito. Vis dėlto stebėtų vėlyvų dėčių imtis buvo per maža, kad būtų galima daryti tvirtas išvadas apie vėlyvų dėčių menką sėkmingumą visose PAST.

Upinė žuvėdra (Sterna hirundo)
© Armandas Naudžius

NEIGIAMAS ŽMONIŲ POVEIKIS

Tuo tarpu antropogeninės kilmės neigiamas poveikis – lizdų ir jauniklių sunaikinimas dėl žmogaus tiesioginių veiksmų – fiksuotas tik Vasaknų tvenkiniuose, kuriuose dėl veisimosi metu išleisto vandens tvenkinyje pražudyta reikšminga upinių žuvėdrų vietinės kolonijos dalis. Ankstesniais metais fiksuotų žvejų ir keturračių neigiamo poveikio upinių ir mažųjų žuvėdrų peravietėms Nemune veisimosi metu šiais metais neregistruota.

PLĖŠRŪNAI

Natūralių plėšrūnų problema vis dar buvo aktuali ir 2020 m. Nors sausros taip stipriai nenusekino upių kaip 2019 m., tačiau dėl besitęsiančios hidrologinės sausros

Jūršarkė (Haematopus ostralegus)
© Armandas Naudžius

Dirbtinė sala žuvėdroms
© Armandas Naudžius

vanduo vis dar buvo žemas, todėl dalis teritorijų išliko lengvai pasiekiamos plėšriesiems žinduoliams. Viena tokių – Nemuno salos ties Lipliūnais. Perėjimo sezono laikotarpiu ši problema buvo sprendžiama gilinant upės vagą, skiriančią salą nuo kranto. Vis dėlto laiku to nepavyko įgyvendinti ir šioje saloje dėl į salą patekusių plėšrūnų žuvo pirmosios upinių žuvėdrų dėtys, tačiau ateinančiais metais pagilinta upės vaga turėtų padėti to išvengti. Dar viena plėšrūnų požiūriu problemiška teritorija – Niedaus PAST. Niedaus ežero saloje esanti upinių žuvėdrų ir rudagalvių kirų kolonija jau kelerius metus iš eilės kenčia nuo pilkųjų gervių, kurios sunaikina visus kolonijoje perinčių paukščių kiaušinius. Ši problema sprendžiama rudenį ir žiemą šienaujant salas supančius nendrynus. Šiuo metodu siekiama buveinę padaryti nepatrauklią gervėms perėti, tačiau saugia bei patrauklia upinėms žuvėdroms bei kirams. Tuo tarpu Kalvių PAST salose įsikūrę rudagalviai kirai ir upinės žuvėdros nukentėjo nuo kanadinių audinių.

Papildomai plėšriųjų žinduolių situacijos kontrolei iki 2021 m. pavasario bus įsigyta mobili gamtos stebėjimo kamera, kuria projekto komanda galės tiesiogiai sekti situaciją įvairiose projekto teritorijose ir greičiau reaguoti į plėšrūnų keliamas grėsmes.

GERI METAI UPINĖMS ŽUVĖDROMS

2020 m. nudžiugino ir upinių žuvėdrų gausa Nemuno deltos PAST. Nors bendra situacija Nemuno deltos

Upinis kirlikas (Charadrius dubius)
© Armandas Naudžius

PAST buvusiose upinių žuvėdrų peravietėse vis dar prasta dėl natūralios sukcesijos sparčiai pakitusių aplinkos sąlygų – salų apaugimo sumedėjusia augalija, vienoje PAST vietoje – Kintų žuvininkystės ūkio tvenkiniuose – šių paukščių lizdų suskaičiuota itin daug. Vien šių tvenkinių teritorijoje perėjo 445 poros (plaustuose: 1/62, 2/66, 3/57; salose: 4/6, 5/56, 6/107, 7/91), o tai yra daugiau nei pusė visos šių paukščių populiacijos, perinčios šiai rūšiai Lietuvoje įsteigtose PAST.

Be Kintų tvenkiniuose aptiktos gausiausios Lietuvoje upinių žuvėdrų kolonijos, 2020 m. pavasarį buvo ir daugiau puikių žinių šios rūšies apsaugai. Uždėjus GPS siųstuvėlius Nemune ties Prienais perinčioms upinėms žuvėd-

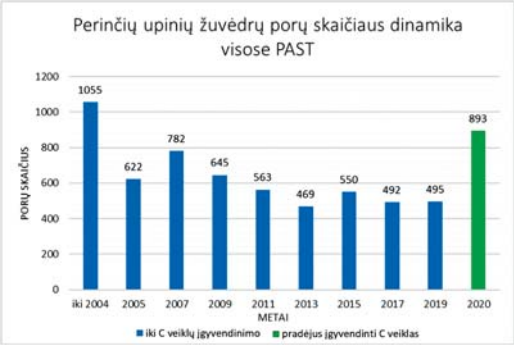

1 pav. *Perinčių upinių žuvėdrų porų skaičiaus dinamika visose PAST*

2 pav. *Perinčių mažųjų žuvėdrų porų skaičiaus dinamika visose PAST*

roms išaiškintos dvi neįprastos šių paukščių kolonijos Alytuje ir Marijampolėje. Abi minimos kolonijos buvo įsikūrusios ant pramoninių pastatų stogų priemiesčiuose: Alytuje perėjo apie 50, o Marijampolėje – 60 upinių žuvėdrų porų. Abiejose kolonijose kartu su žuvėdromis gausiai perėjo ir kirai, daugiausia rudagalviai bei kaspijiniai / sidabriniai, taip pat aptikta po vieną mažųjų žuvėdrų ir upinių kirlikų porą. Šie du atvejai rodo upinių žuvėdrų sinantropizavimąsi ir bandymą prisitaikyti prie klimato kaitos bei žmonių sukeltų pokyčių natūraliose šių paukščių peravietėse.

KITI RETI MONITORINGO METU APTIKTI PAUKŠČIAI

Apžvelgiant praėjusių metų upinių ir mažųjų žuvėdrų monitoringo sezoną verta paminėti ir kitus retesnius paukščius, kuriuos registruojant žuvėdras pavyko aptikti projekto komandai. Vienas tokių atradimų – galimai Novaraisčio draustinyje perėjusi žaliakojų tulikų pora (A. Naudžiaus duomenys). Nors šių paukščių lizdas nerastas (aktyviai ir neieškotas), vis dėlto veisimosi metu rodytas teritorinis elgesys sufleravo apie čia susuktą lizdą arba išsiritusius jauniklius. Dar vienas įdomus stebėjimas – mažųjų kirų perėjimas Kintų žuvininkystės tvenkiniuose. Vykdydami perinčių upinių žuvėdrų monitoringą šioje teritorijoje projekto ornitologai V. Eigirdas ir J. Morkūnas vienoje iš tvenkiniuose esančių salų aptiko kartu su žuvėdromis ir rudagalviais kirais perinčias dvi mažųjų kirų poras. Tuo tarpu Nemune ties Kulautuva bei Smalininkais registruotos 5 jūrinės poros. Šie paukščiai salose perėjo kartu su upinėmis ir mažosiomis žuvėdromis. Deja, antroje birželio pusėje užėjusios liūtys ir stiprus vėjas sunaikino bent 2 šių paukščių lizdus, o lizdų netekusios jūrinės antrai dėčiai nebesiryžo. Vienas įdomesnių ornitofaunistinių stebėjimų šiais metais – pirmasis Lietuvoje baltaskruosčių berniklių sėkmingas perėjimas – taip pat buvo fiksuotas upinių žuvėdrų monitoringo metu Raseinių žuvininkystės ūkio tvenkiniuose (J. Morkūnas, V. Eigirdas).

2020 M. APIBENDRINIMAS

Apibendrinant upinių ir mažųjų žuvėdrų perėjimo sezoną galima daryti išvadą, kad nepaisant įvairių pavojų ir tam tikrų neigiamų sąlygų 2020 m. perėjimo sezonas upinėms žuvėdroms buvo geras: daugiametis (2005–2019 m.) perinčių upinių žuvėdrų porų vidurkis nuo PAST įsteigimų Lietuvoje – 577 poros, o 2020 m. registruotos 893 poros (1 pav.). Mažosioms žuvėdroms metai buvo vidutiniški: daugiametis (2005–2019) vidurkis nuo PAST įsteigimų – 121 pora, 2020 m. registruotos 122 poros (2 pav). Šios rūšys kasmet susiduria su aibe neigiamų veiksnių, lemiančių jų perėjimo sėkmingumą, todėl visų neigiamų veiksnių eliminuoti neįmanoma. Tačiau padėti žuvėdroms jų bent iš dalies išvengti, ypač tų, dėl kurių tiesiogiai kaltas žmogus ar jo sukelti klimato kaitos padariniai, galima ir tai jau vyksta šio projekto metu. Bendri perinčių upinių ir mažųjų žuvėdrų rezultatai projekto teritorijose tai neblogai atspindi.

ATEITIES PERSPEKTYVOS

Vis dėlto, nepaisant gerėjančių rezultatų, projekto komanda mato dar nemažą upinių ir mažųjų žuvėdrų populiacijos augimo potencialą projekto teritorijose, todėl viso projekto metu ir jam pasibaigus bus siekiama ne tik išlaikyti esamus rezultatus, tačiau dėti pastangas, kad situacija ir toliau gerėtų. Šiam tikslui pasiekti bus labai svarbus LOD savanorių aktyvus įsitraukimas ir entuziazmas užtikrinant palankių sąlygų žuvėdrų peravietėse palaikymą po projekto pabaigos.

PADĖKOS

Norime padėkoti projekto darbuotojams Armandui Naudžiui, Juliui Morkūnui, Vytautui Eigirdui ir Eugenijui Drobeliui, LOD nariui Gintarui Varnui, Nemuno kilpų regioninio parko darbuotojams Renatui Jakaičiui bei Žydrūnui Sinkevičiui, taip pat Sartų ir Gražutės regioninių parkų ekologei Daivai Norkūnienei už jų pateiktus 2020 m. žuvėdrų monitoringo rezultatus.

Juodasis peslys – 2020 m. paukštis: akcijos rezultatai

Eugenijus DROBELIS

© *Kęstutis Jarmalavičius*

Lietuvos ornitologų draugijos sekretoriatas Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos užsakymu jau antrus metus vykdo Europos bendrijos svarbos paukščio juodojo peslio (*Milvus migrans*) nacionalinę inventorizaciją. Siekdamas surinkti kuo išsamesnius duomenis, LOD sekretoriatas 2020 m. paskelbė juodojo peslio metais. Tuo buvo siekiama paskatinti LOD narius ir visus besidominčius Lietuvos gamta žmones daugiau dėmesio skirti šiam mūsų krašto plėšriajam paukščiui. 2019 m. žurnale „Paukščiai" Nr. 44 buvo publikuotas straipsnis apie juodąjį peslį, jo biologijos ir ekologijos ypatumus, paplitimą, grėsmes ir apsaugą, šio paukščio tyrimų metodiką, todėl dabar pasidalysime tik akcijos rezultatais. Derėtų priminti, kad išsamūs juodojo peslio tyrimai Lietuvoje bus vykdomi trejus metus, todėl galutiniai rezultatai bus paskelbti apibendrinus visą gautą informaciją. Kartu tai yra kvietimas ir paskata paukščių stebėtojams rinkti duomenis apie juodąjį peslį ir 2021 m.

2020 m. juodųjų peslių tyrimai vykdyti jau 2019 m. tyrinėtose teritorijose – ežeringame Aukštaitijos regione, Nemuno žemupyje, Vidurio Lietuvoje, Dainavos krašte. 2020 m. vykdytų darbų metu aprėptos dar neapžiūrėtos upių atkarpos, ežerai ir žuvininkystės tvenkiniai. Kartu tyrinėtos ir naujos Lietuvos sritys – Kuršių nerija, Nemuno delta ir Pamarys, Žemaitija. Žemaitijoje didžiausias dėmesys skirtas ežeringam Žemaitijos nacionaliniam parkui ir tame regione esantiems žuvininkystės tvenkiniams. 2020 m. patyrinėtas ne tik Nemuno slėnis, bet ir kitų upių atkarpos. Keletas tyrimo vietų pasirinkta prie Minijos, Neries ir Merkio upių. Stebėjimai iš viso atlikti 58 teritorijose 68 taškuose. Jų metu 18 vietų stebėti juodieji pesliai, o 50 vietų jie neaptikti.

2019 m. tyrimams buvo parinktos optimalios teritorijos juodiesiems pesliams veistis, o 2020 m. šios teritorijos tik išplėstos. Tad neatsitiktinai 2020 m. juodųjų peslių gyvenamųjų vietų aptikta mažiau negu prieš tai buvusiais metais. Metodiškai patikimų tyrimo taškų skaičius, kuriuose pesliai buvo stebimi po 3 val., buvo toks – 2019 m. 71 teritorija ir 97 taškai, o 2020 m. – 58 teritorijos ir 68 taškai. Pirmaisiais metais juodieji pesliai aptikti 34 vietovėse, o antraisiais – 18 vietovių. Bendrai per dvejus metus juodieji pesliai tirti 129 teritorijose ir 165 taškuose, o šie paukščiai aptikti 52 vietovėse. 2019–2020 m Lietuvos ornitologų draugijos narių pastangomis išaiškintos papildomos juodųjų peslių aptikimo vietos. Šie įrašai priskirti atsitiktiniams stebėjimams. BIOMON duomenų bazėje registruoti 37 tokie stebėjimai. Kai kurie stebėjimai pateikti jau apibendrinus 2020 m. rezultatus, todėl jie bus panaudoti galutinėje ataskaitoje.

2020 m. buvo tęsiami ežeringosios Rytų Aukštaitijos juodųjų peslių tyrimai. Dėl ežerų, miškų ir juodiesiems pesliams tinkamų buveinių gausos ši teritorija sunkiausiai ištiriama, todėl jai skiriamas didžiausias dėmesys. Šiais metais detaliau tyrinėta Nemuno delta ir Pamarys. Tai leido dar

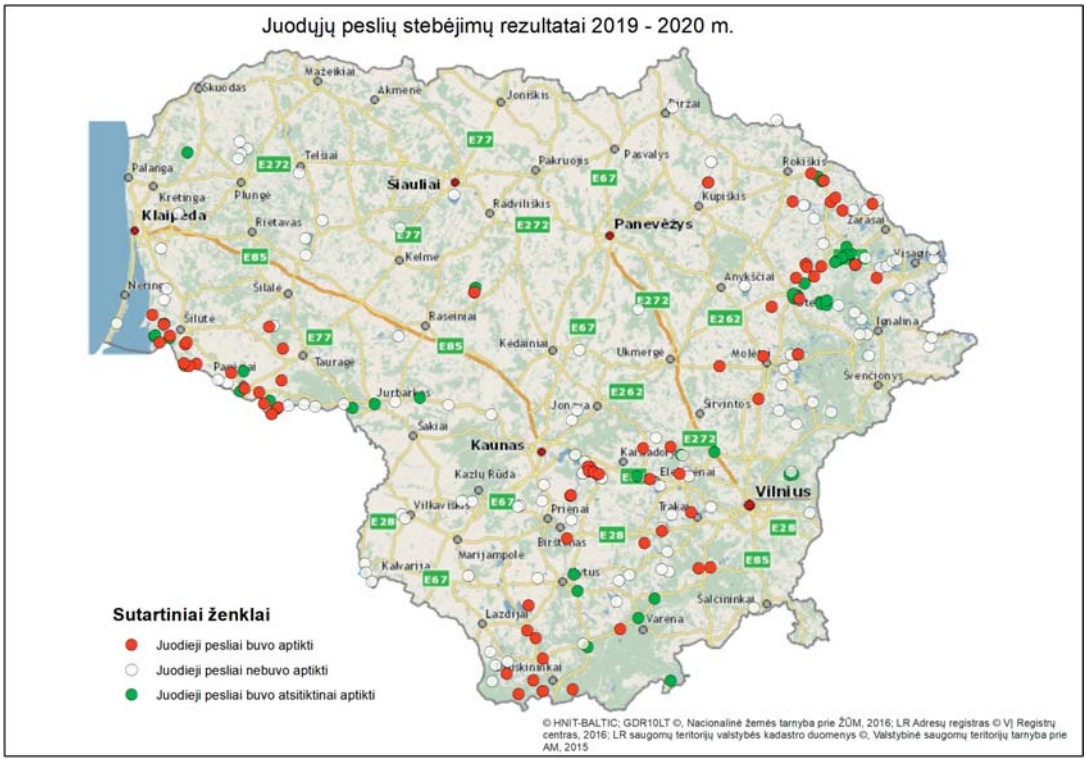
Juodųjų peslių stebėjimų rezultatai 2019 - 2020 m.
Sutartiniai ženklai
Juodieji pesliai buvo aptikti
Juodieji pesliai nebuvo aptikti
Juodieji pesliai buvo atsitiktinai aptikti
Šiauliai
Panevėžys
Kaunas
Vilnius
Klaipėda
© HNIT-BALTIC; GDR10LT ©, Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, 2016; LR Adresų registras © VĮ Registrų centras, 2016; LR saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenys ©, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie AM, 2015

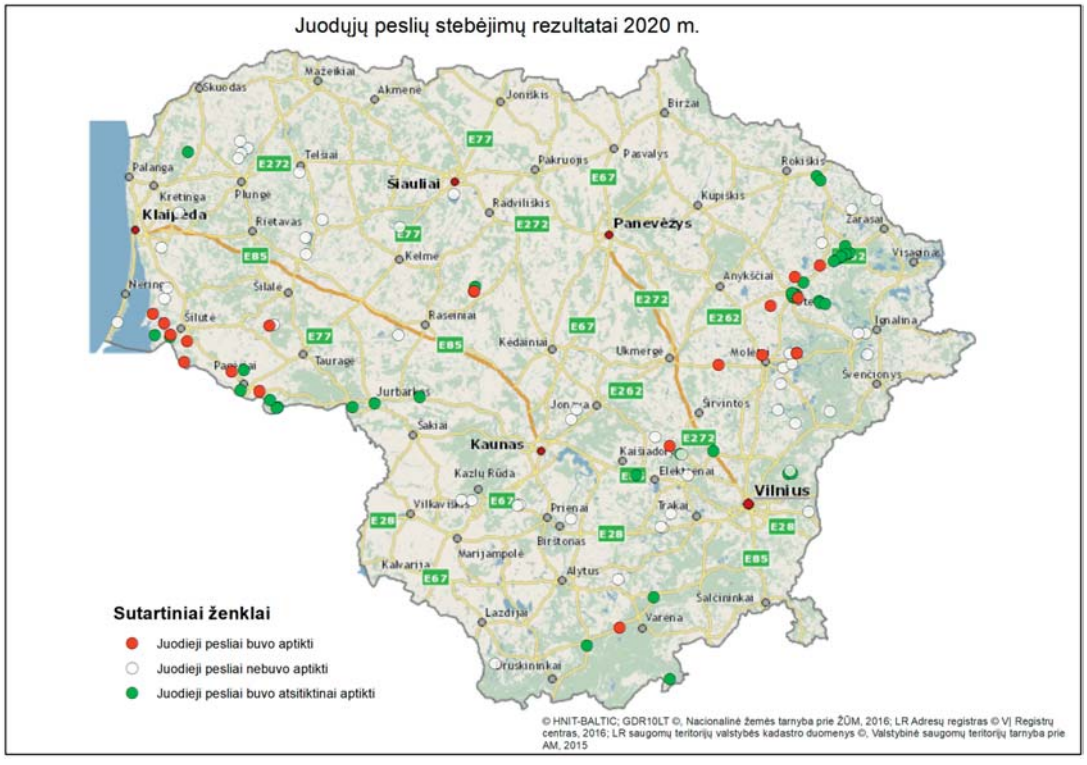
Juodųjų peslių stebėjimų rezultatai 2020 m.
Sutartiniai ženklai
Juodieji pesliai buvo aptikti
Juodieji pesliai nebuvo aptikti
Juodieji pesliai buvo atsitiktinai aptikti
Šiauliai
Panevėžys
Kaunas
Vilnius
Klaipėda
© HNIT-BALTIC; GDR10LT ©, Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, 2016; LR Adresų registras © VĮ Registrų centras, 2016; LR saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenys ©, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie AM, 2015

© Kęstutis Jarmalavičius

kartą įsitikinti Nemuno upės svarba juodajam pesliui plisti Lietuvos teritorijoje. Prastesni rezultatai gauti patyrinėjus Minijos, Neries ir Merkio upių slėnius. Tik prie Neries ir Merkio nustatyti pavieniai juodųjų peslių aptikimo atvejai. Toliau išlieka abejonė dėl Kuršių Nerijos, kaip juodiesiems pesliams svarbios teritorijos statuso, nes ten jų neaptikta. Daug tikėtasi iš Platelių ežero apylinkių tyrimų, tačiau visos pastangos buvo bevaisės – juodųjų peslių ten neaptikta. Juodieji pesliai labai reti visame Žemaitijos regione, jų nerandama ir šiaurinėje Lietuvos dalyje. Juodieji pesliai gausiau aptinkami ežeringame ir miškingame Pietryčių Lietuvos regione, taip pat Nemuno pakrantėse ir netolimose jo apylinkėse. 2021 m. reikės išsamiau patyrinėti Nemuno atkarpą tarp Kauno ir Jurbarko, nes šioje vietovėje juodieji pesliai stebėti tik viename taške. Aktyvi peslių paieška bus atliekama Aukštaitijoje ir Dzūkijos regione, išplėsti tyrimai Kuršių nerijoje ir Pamaryje.

Juodųjų peslių stebėjimus pateikė Robertas Akstinas, Povilas Bagdonas, Modestas Bružas, Vytautas Butkus, Arūnas Čerkauskas, Alvydas Danauskas, Deivis Dementavičius, Eugenijus Drobelis, Kęstutis Jarmalavičius, Marius Karlonas, Mindaugas Kirstukas, Vytautas Knyva, Ervin Komar, Mindaugas Mitkus, Julius Morkūnas, Armandas Naudžius, Daiva Norkūnienė, Darius Norkūnas, Raimonda Padaigienė, Eglė Pakštytė, Gediminas Petkus, Deima Pranckūnienė, Igoris Semionovas, Birutė Stukė, Eglė Sukackienė, Rimgaudas Treinys. Visiems nuoširdžiai dėkojame ir tikimės aktyvaus dalyvavimo ir 2021 m.

© Marius Karlonas

© Gediminas Petkus

Didysis baltasis garnys – visateisis Lietuvos ornitofaunos atstovas

Arūnas ČERKAUSKAS

© *Dalia Račkauskaitė*

Didysis baltasis garnys – kadaise buvusi ant išnykimo ribos, kosmopolitinė rūšis, paplitusi visuose žemynuose, išskyrus Antarktidą. Populiacijos tendencija nežinoma, nors panašu, kad didžiojoje arealo (ypač Europoje) dalyje plinta. XIX a. pab. – XX a. pr. rūšis dėl vyraujančios plunksnų mados ir intensyvaus šlapžemių sausinimo buvo beveik išnaikinta. Sustiprinus gamtosaugą baltasis garnys XX a. vid. atsikūrė savo buvusiose peravietėse centrinėje ir kiek vėliau pietinėje Europoje, o nuo 1980 m. pradėjo plisti šiaurės ir vakarų kryptimis. Tuo pačiu metu Š. Amerikoje savo arealą į šiaurę plėtė ir amerikinis porūšis.

Lenkijoje XX a. pirmas perėjimo atvejis patvirtintas 1997 m., Baltarusijoje – 1994 m. Tikėtinas perėjimas Latvijoje buvo įtartas dar 1977 m. 1997 m. patvirtinta perinti mišri pora su pilkuoju garniu ir tik 2000 m. patvirtintas didžiojo baltojo garnio perėjimas. Šiame amžiuje garnys toliau plėtė arealą į šiaurę ir 2008 m. aptiktas perintis Estijoje, o 2012 m – Švedijoje.

Apie baltojo garnio plitimą ir paplitimą iki 2016 m. Lietuvoje jau buvo rašyta šio žurnalo ankstesniame numeryje (2017/34/2). Tuo metu buvo žinomos 5 gyvybingos ir viena sunykusi peravietės. Kitais metais garniai toliau užiminėjo tinkamas perėti vietas. Plečiant stebėjimus bei naudojantis atnaujinta Lietuvos ortofoto medžiaga nuo 2016 m. šalyje aptikta 11 naujų kolonijų (1 pav.). Per tą laikotarpį iš žinomų peraviečių dėl žuvininkystės tvenkinių tvarkymo darbų sunyko Rokiškio (Čivylių) tvenkinių kolonija. Elektrėnų marių saloje nuo 2012 m. garniai peri stabiliai ir 2019 m. ten jų buvo apie 7 poros. Švenčionių r. Kretuono ežero Žemaitiškės pievose 2018 m. buvo ne mažiau kaip 50 lizdų. Utenos r. Alaušo ežere kolonija 2020 m. išaugo iki 297 lizdų. Zarasų r. Drūkšių ežere kolonija stabilizavosi ir 2020 m. joje lizdų skaičius nesiekė 40.

2016 m. Zarasų r. Luodžio ežero nendrynuose aptikta antra pagal dydį šalyje kolonija, kurioje tuo metu buvo apie 150 lizdų. 2019 m. pasitelkus droną ten suskaičiuota 218, o 2020 m. – 202 lizdai.

2017 m. aptiktos 5 naujos kolonijos. Molėtų r. Arnionių žuvininkystės tvenkinių apsemtuose krūmynuose

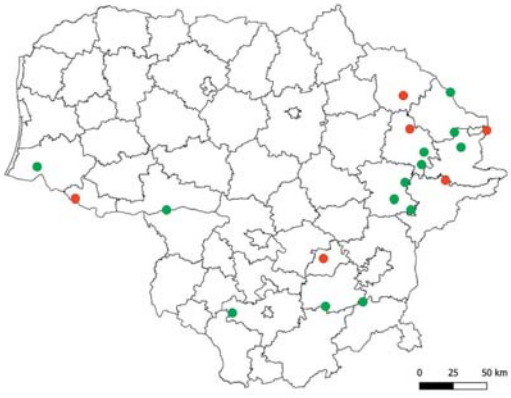

1 pav. *Didžiojo baltojo garnio kolonijos Lietuvoje (raudona – aptiktos iki 2016 m., žalia – nuo 2016 m.)*

perėjo 8 poros, o 2018 m. – jau ne mažiau kaip 15 porų. Molėtų r. Galuonų ežero nendrynuose rasta ne mažiau kaip 15 lizdų kolonija, kuri 2018 m. nesiplėtė. Šakių r. ties Jurbarku Nemuno senvagės nendrynuose rasta ne mažiau kaip 11 lizdų. 2018 m. kolonija nesiplėtė, bet persikėlė į apsemtus krūmynus. Ignalinos r. Dysnų ežero nendrynuose rasta 25 lizdų kolonija. Šilutės r. Rusnės žuvininkystės tvenkinių krūmynuose rasta 33 lizdų kolonija. 2020 m. ten, tik jau gretimo tvenkinio krūmynuose, Klaipėdos universiteto mokslininkai, naudodami droną su-

2 pav. *Baltųjų garnių kolonija Molėtų r., Stirnių ež. (geoportal.lt/map/)*

skaičiavo 160 lizdų, tačiau dėl perėjimo metu vykdytų tvenkinių tvarkymo darbų užimtų lizdų liko tik 100.

2018 m. rastos dar trys naujos kolonijos. Ne mažiau kaip 32 lizdų kolonija aptikta Molėtų r. Stirnių ežero nendrynuose (2 pav.). 29 lizdų kolonija aptikta paežerės pelkės mineralinėje saloje sodintame eglynėlyje Alytaus r., prie Simno ežero. 2019 m. kolonijoje Žuvinto biosferos rezervato specialistai dronu suskaičiavo 30 lizdų. Ne mažiau kaip 22 lizdų kolonija aptikta Šalčininkų r. Baltosios Vokės šlapžemių krūmynuose. Čia 2020 m. garniai buvo gausiai stebimi ir, žinant jų slapumą net didelėse kolonijose, tikėtina, kad Baltojoje Vokėje kolonija smarkiai išsiplėtė.

2019 ir 2020 m. sąrašą papildė trys naujos nedidelės kolonijos ir vienas lizdas pilkųjų garnių kolonijoje. 2019 m. Zarasų r., prie Lūkšto ežero, tikrinant pilkųjų garnių koloniją sodintame eglyne, rasti mažiausiai 4 baltojo garnio lizdai. 2020 m. dirbant tuo pačiu principu, tik jau su dronu, trys lizdai rasti Utenos r. Katiniškių k. ir vienas Stučių k. pilkųjų garnių kolonijose. Viena apie 20 porų kolonija nustatyta Trakų r. Spenglos ežero nendrynuose. Taip pat stebėjimai leidžia teigti, kad baltieji garniai įsikūrė ir Pasvalio r. esančioje pilkųjų garnių kolonijoje, tačiau praėjusio sezono metu pačios kolonijos ir perėjimo fakto patikrinti nespėta. Lietuvos ornitologų draugijos vertinimu, 2018 m. baltųjų garnių perinti šalies populiacija sudarė 500–700 porų. Šiuo metu vien pagal faktinius duomenis šalyje peri kiek daugiau nei 900 porų. Kol kas perinčių garnių neaptikta Žemaitijoje. Naujų peraviečių potencialas išlieka mišriose kolonijose su kormoranu ir pilkuoju garniu, taip pat ir didesniuose apsemtų nendrynų bei krūmynų plotuose.

Kaip ir nurodyta literatūroje, garniai peri apsemtuose nendrynuose, krūmynuose bei medžiuose. Lietuvoje atskirais metais kolonijose lizdai dažniausiai buvo sukrauti nendrynuose (607), apsemtuose krūmynuose (311) ir medžiuose (88) (3 pav.). Nendrynuose ir krūmynuose garniai sudarė grynas kolonijas, o medžiuose jos buvo dažniausiai mišrios su didžiaisiais kormoranais ir (arba) pilkaisiais garniais. Turbūt dabar vienintelė žinoma gryna kolonija medžiuose yra prie Simno Alytaus r. Remiantis turimais duomenimis, šalyje medžiuose perintys garniai pirmenybę teikia eglėms.

Pirmas baltojo garnio žiemojimo Lietuvoje atvejis fiksuotas dar 1986 m. Kuršių mariose. Nuo 2005 metų rūšis šalyje tapo reguliariai žiemojančia. Iki 2013 m. žiemomis buvo registruojama po kelis ar keliolika individų. Vėlesniais metais švelnėjant žiemoms ir rūšiai toliau plintant jau registruota nuo keliasdešimties iki daugiau nei 200 individų 2019 m. Kuo daugiau žiemomis neužšąla vandens telkinių, tuo daugiau garnių lieka žiemoti, tačiau didžioji jų dalis vis dėlto žiemoja Vakarų ir Pietų Europoje.

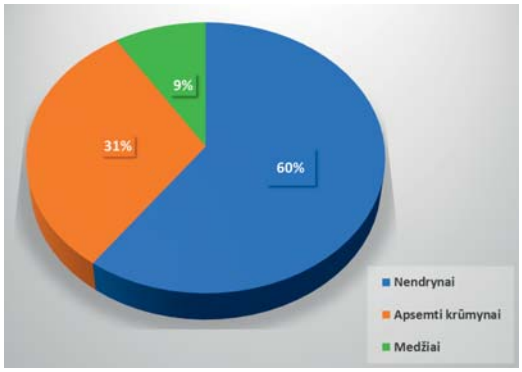

3 pav. *Garnių lizdų (n = 1006) sukrovimo vieta kolonijose pagal žinomą maksimalų lizdų skaičių atskirais metais*

Baltasis garnys įtvirtino savo kaip visateisio perinčio, migruojančio ir žiemojančio Lietuvos ornitofaunos atstovo statusą. Šiuo metu jis jau nieko nestebina ne tik prie upių ir ežerų, bet ir pievose, balose, melioracijos grioviuose. Vis dažniau pasigirsta balsų dėl šios rūšies reguliavimo, ypač žuvininkystės tvenkiniuose. Laimei, rūšis įtraukta į Paukščių direktyvos I priedą (nuo 2019 m. išbraukta iš Lietuvos raudonosios knygos), kurio rūšims taikomos specialios apsaugos priemonės ir steigiamos specialios apsaugos teritorijos. Reikia tikėtis, kad šis statusas neleis pasikartoti XIX–XX a. sandūros rūšies katastrofai.

Už apie garnius suteiktą informaciją dėkoju Daivai ir Dariui Norkūnams, Sauliui Rumbučiui, Juliui Morkūnui, Povilui Bagdonui, Vytautui Eigirdui, Armandui Naudžiui ir Eglei Pakštytei.

Literatūra

BirdLife International, 2019. *Ardea alba (amended version of 2016 assessment). The IUCN Red List of Threatened Species* 2019: e.T22697043A155465940. https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2019-3.RLTS.T22697043A155465940.en.

Castren, K., 2001. The expansion of Great White Egret *Egretta alba* in Lithuania. *Ciconia*, Vol. 9, 41–42.

Ławicki, Ł., 2014. The Great White Egret in Europe: population increase and range expansion since 1980. *British Birds*, Vol. 107, 8–25.

Lietuvos fauna. Paukščiai. 1 tomas. Logminas, V. (red.). Vilnius, Mokslas.

Raudonikis L., Norkūnas D., Norkūnienė D., Čerkauskas A., 2017. Didžiojo baltojo garnio (*Egretta alba*) naujos perėjimo vietos ir statuso kaita Lietuvoje. *Paukščiai*, Nr. 34, 6–8.

Pilkasis garnys (Ardea cinerea)
© Dalia Račkauskaitė

Nauja informacija apie Lietuvoje perinčių garnių mitybinę elgseną

Rasa MORKŪNĖ, Julius MORKŪNAS

Per paskutinį penkmetį didžiųjų baltųjų garnių Lietuvoje pagausėjo, jie pradėjo perėti ir tapo reikšminga paukščių bendrijos dalimi, o pilkųjų garnių gausumas Lietuvoje palaipsniui mažėja. Šiuo metu dėl galimos žalos tvenkiniuose auginamai žuvies produkcijai bei jos apsaugos garnių mitybinė elgsena domina ir aplinkosauginikus, ir žuvininkystės ūkių atstovus. Šiame straipsnyje, remdamiesi vykdyto projekto rezultatais, pabandysime apžvelgti, kokiose buveinėse ir kokiais objektais maitinasi Lietuvoje perintys baltieji ir pilkieji garniai.

Apie garnių elgseną perėjimo metu žinoma nedaug. Ypač įdomi yra baltųjų garnių mityba, nes neseniai Lietuvoje pradėjusi perėti rūšis stebima įvairiose buveinėse: nuo pievų iki natūralių ir dirbtinių vandens telkinių bei žuvininkystės ūkių. Pilkųjų garnių mitybos stebėjimų buvo atlikta anksčiau ir Juodkrantės kormoranų kolonijoje, kai dažnai pilkieji garniai buvo stebimi renkantys kormoranų pamestas žuvis, ir kitose vietose pavienių nedidelių tyrimų metu. Vykdydami projektą „Didžiųjų baltųjų garnių (*Ardea alba* L.) ir pilkųjų garnių (*Ardea cinerea* L.) populiacijos gausos dinamika ir mitybos ypatumai žuvininkystės ūkių tvenkiniuose Lietuvoje 2019–2020 m. laikotarpiu“, finansuotą iš Žemės ūkio, maisto ūkio ir žuvininkystės 2015–2020 m. mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos lėšų, surinkome vertos pasidalyti informacijos ne tik apie garnių elgseną migracijų metu žuvininkystės tvenkiniuose, bet ir perėjimo laikotarpiu.

Baltųjų garnių jaunikliai su atryta kuoja © Julius Morkūnas

Baltųjų garnių mityba Luodžio ir Alaušo ežerų kolonijose

Derindami baltųjų garnių jauniklių žiedavimo veiklas Alaušo ir Luodžio ežerų baltųjų garnių kolonijose (Utenos ir Zarasų r.) 2019 m. ir 2020 m. sezonais, turėjome progą ištirti ir jų mitybos racioną. Alaušo ežero kolonijoje rinktose baltųjų garnių atrajose aptikta mažiausiai 76 ir 91 mitybos objektas atskirais metais. Pagal rastų objektų masę dominavo žuvys; iš viso identifikuotos 5 žuvų rūšys. Daugiausia rasta raudžių (2019 m.), kuojų ir karosų (2020 m.). Pažymėtina, kad 2019 m. karpis sudarė 25 %, o 2020 m. 13 % atrajų sudėties pagal masę, o pagal skaičių karpiai sudarė 21,3 ir 1,1 % garnių mitybos objektų minėtais metais. Kiti aptikti mitybos objektai buvo vabzdžių atstovai (laumžirgiai, kietasparniai, vandens vabzdžių lervos), pievinė varlė, gyvavedis driežas, pelėnai, pilkoji žiurkė.

Luodžio ežero kolonijos didžiųjų baltųjų garnių atrajose rasta mažiausiai 87 ir 123 mitybos objektai 2019 ir 2020 m. Pagal masę ir objektų skaičių atrajose domi-

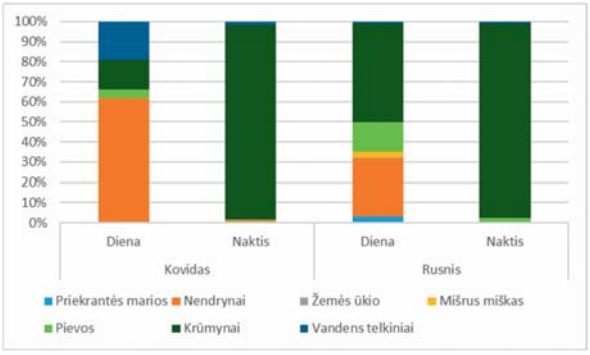

Dviejų baltųjų garnių, perinčių Rusnės tvenkiniuose, buveinių pasirinkimas

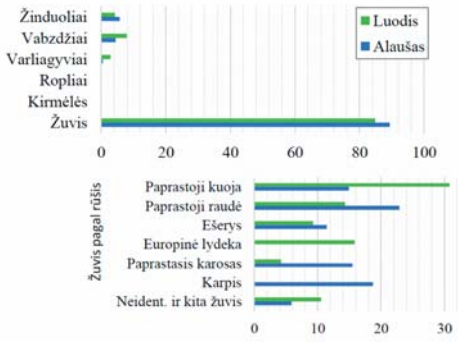

Baltųjų garnių mitybos objektų pasirinkimas pagal svorį 2019 ir 2020 m. perėjimo sezonais (%)

Garnių jauniklių atrytų mitybos objektų įvairovė © Julius Morkūnas

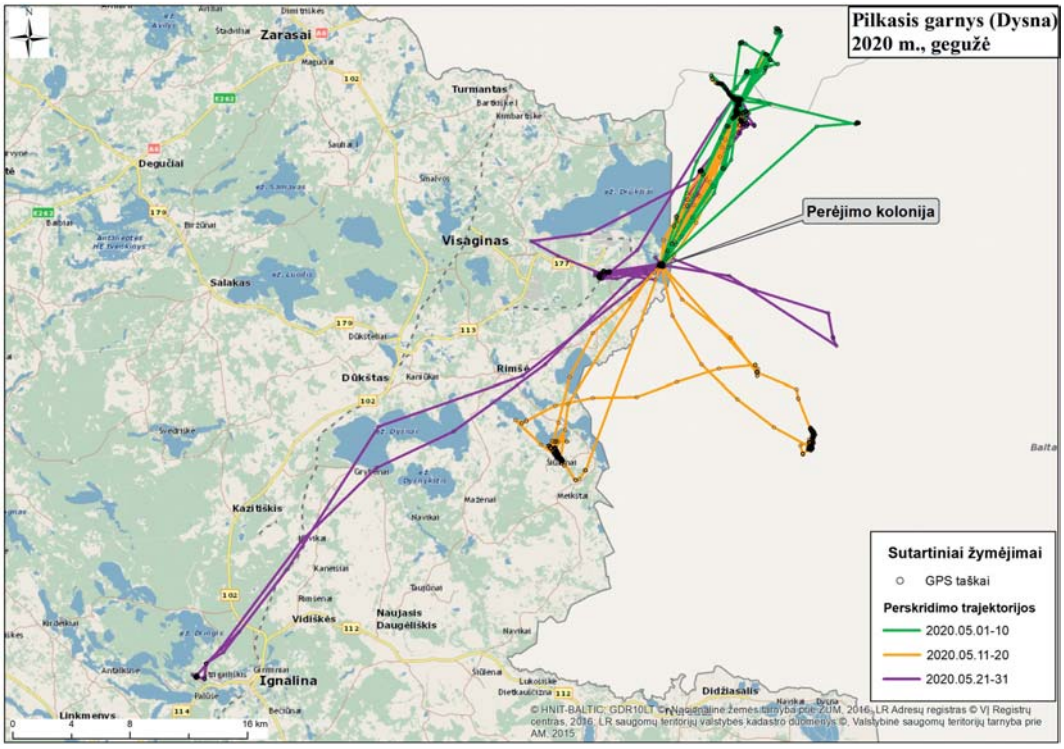

Pilkojo garnio Dysnos maitinimosi plotai ir perskridimo trajektorijos Drūkšių ežero kolonijos regione (KU, JTI paveikslas)

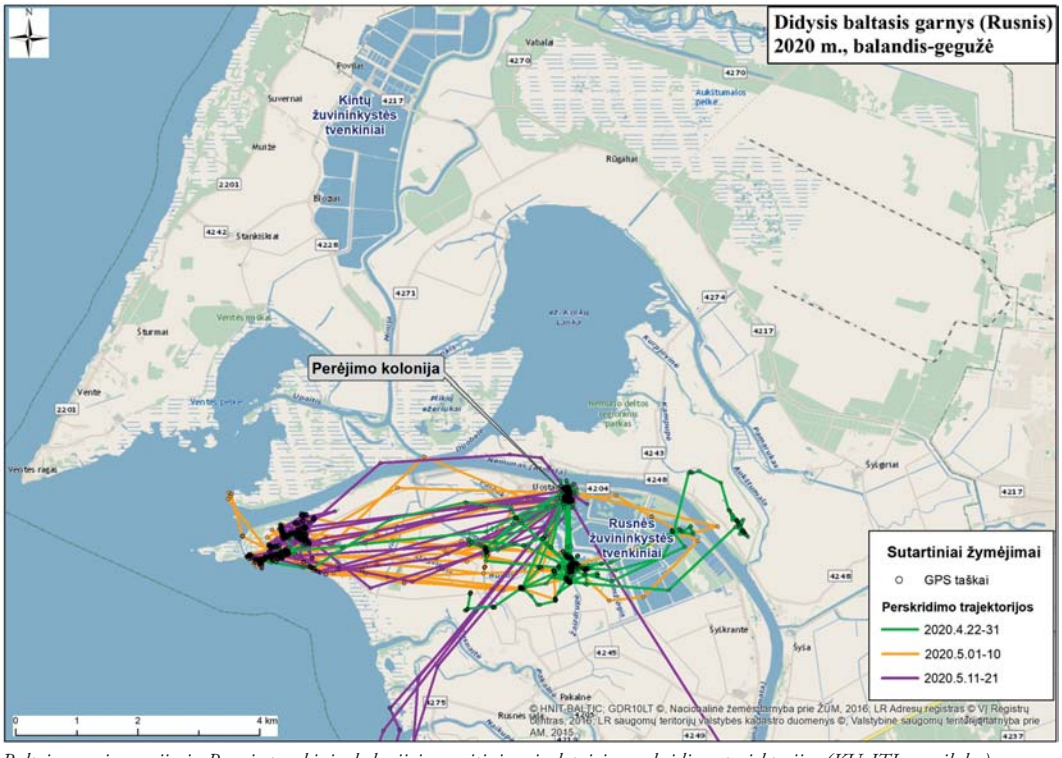

Baltojo garnio, perėjusio Rusnės tvenkinių kolonijoje, maitinimosi plotai ir perskridimo trajektorijos (KU JTI paveikslas)

navo žuvys, daugiausia kuojos ir raudės (40–56 % aptiktų objektų pagal masę). Kelios lydekos sudarė 15–18 % mitybos pagal svorį, nors pagal skaičių jų indėlis buvo mažas. Pasitaikė plakių, ešerių, aukšlių, karosų, trispyglių dyglių, vijūnas (iš viso identifikuota 10 žuvų rūšių), bet žuvininkystės ūkiuose auginamų karpių nerasta. Apžvelgiant kitų maisto objektų aptikimą, pagal skaičių 2020 m. daugiausia aptikta vabzdžių (kietasparnių, žygių, laumžirgių, vandens vabzdžių lervų; iš viso 46 % pagal skaičių), nors pagal masę jie sudarė tik 12 % bendro maisto objektų svorio. Paprastieji ir skiauterėtieji tritonai bei pievinės varlės sudarė nuo 1 iki 7 %, graužikai – 7 % mitybos pagal svorį skirtingais metais.

Apibendrinant galima pasakyti, kad didžiąją dalį lestų objektų sudarė skirtingų rūšių žuvys, nors aptikta ir graužikų, varliagyvių, roplių, vandens ir sausumos vabzdžių. Skirtingais metais kito įvairių objektų proporcijos, bet įvairovė išliko didelė. Galime teigti, kad baltieji garniai minta ir sausumos, ir vandens objektais, tačiau jauniklių auginimo metu dažniausiai renkasi žuvis. Įdomu, kad žuvininkystės ūkiuose auginamų karpių aptikta tik Alaušo ežero baltųjų garnių kolonijoje, esančioje apie 9 km nuo artimiausio Vasaknų žuvininkystės komplekso. Tai padeda suprasti aplinkinėse teritorijose esančio lesalo svarbą perinčioms kolonijoms bei įtaką žuvininkystės kompleksams.

Baltųjų ir pilkųjų garnių mitybinių buveinių pasirinkimai perėjimo metu

Išsamiau apie individualią mitybinę elgseną galime papasakoti patyrinėję telemetriniais siųstuvais sužymėtus penkis garnius – 2019 m. rudenį ir 2020 m. pavasarį trims baltiesiems ir dviem pilkiesiems garniams pritvirtinus telemetrinius siųstuvus, surinkta informacijos apie jų elgseną 2020 m. perėjimo sezono metu.

Nefunkcionuojančiuose Rusnės žuvininkystės tvenkiniuose baltųjų garnių kolonijoje 2020 m. balandį sužymėti baltieji garniai (suteikti vardai Kovidas ir Rusnis) teritorijoje išbuvo nuo 2 iki 4 savaičių. Įdomu, kad per šį stebėjimo laikotarpį sužymėti garniai nė karto neskrido maitintis į vos už 5 km esančius Kintų žuvininkystės tvenkinius, bet rinkosi Kuršių marių pakrančių natūralias buveines. Kasdien po kartą ar du jie skrisdavo maitintis iki 4 km atstumu nuo kolonijos ir dieną dažniausiai mito nendrynuose, vandens telkiniuose ir pievose, o naktimis laikėsi krūmynuose Rusnės tvenkinių teritorijoje. Baltasis garnys Rusnis daugiau laiko dieną praleisdavo krūmynuose negu Kovidas. Tai signalizavo apie jo bandymą perėti, bet, kaip paaiškėjo vėliau, perėjimas buvo nesėkmingas. Kaip įtariama po garnių baidymų kolonijoje, garniai Rusnis ir Kovidas, kaip ir didesnė dalis perėjusių paukščių, metė lizdus ir negrįžo į koloniją – gegužės pabaigoje jie paliko Lietuvą ir laikėsi Kaliningrado srityje iki rudens migracijos pradžios.

Pilkasis garnys Dysna, sužymėtas 2019 m. rugsėjį Birvėtos tvenkiniuose, 2020 m. pavasarį grįžo į Lietuvą po žiemojimo Pietų Europoje ir perėjo Drūkšių ežero kolonijoje. Perėjimo metu paukštis maitintis dažniausiai skraidė 4–16 km atstumu nuo kolonijos į aplinkines teritorijas ne tik Lietuvoje, bet ir Baltarusijoje bei Latvijoje. Jis rinkosi natūralias buveines, dažniausiai ežerų ar kitų nedidelių vandens telkinių pakrantes. Gegužės mėnesį Dysna dažniausiai skraidė į Baltarusijos Ričių ežero pakrantes. Birželį, jauniklių auginimo periodo pabaigoje, Dysna iš Drūkšių ežero kolonijos keletą kartų skrido į Birvėtos žuvininkystės tvenkinius ir grįžo atgal į koloniją. Netrukus, likus keliems mėnesiams iki rudeninės migracijos pradžios, paukštis apsistojo tvenkiniuose.

Kiti du garniai, 2019 m. rugsėjį sužymėti Birvėtos tvenkiniuose, Lietuvoje neperėjo: baltasis garnys Dumblius veisimosi metu laikėsi Rusijoje, Pskovo srityje, o pilkasis garnys Birvėtas liko žiemojimo vietoje Serbijoje. Kadangi visi siųstuvais paženklinti garniai yra gyvi ir sėkmingai žiemoja Pietų bei Vidurio Europos šalyse, tikimės, kad kitą veisimosi sezoną sugrįš perėti į Lietuvą ar gretimas šalis, ir galėsime sužinoti apie jų perėjimus, mitybinę elgseną bei pasirenkamas buveines.

Dėkojame prisidėjusiesiems prie aprašytų veiklų: Daivai ir Dariui Norkūnams, Antanui Petraškai, Egidijui Bacevičiui, Raimondui Karpavičiui, Vytautui Eigirdui ir Viačeslav Jurkin.

NEW INFORMATION ABOUT NUTRITIONAL BEHAVIOR OF LITHUANIAN HERONS

Rasa MORKŪNĖ,
Julius MORKŪNAS

Summary. *According pellet analysis during breeding seasons 2019 and 2020, juveniles of white herons in two colonies were fed mainly by common fish species. Aquacultural grown carp was found only in the colony of Alaušas lake as it is located only 9 km away from the nearest fishponds. More precise feeding behaviour information was obtained using data from GPS/GSM transmittors. Three of five tagged herons spent the breeding season of 2020 in Lithuania: two birds tried to breed in Rusnė fishponds, one individual in Drūkšiai lake colony. During breeding period, at daytime they hunted in reed beds, littoral zones of water bodies, meadows, while spent nights in bushes.*

Pirmas baltaskruosčių berniklių (*Branta leucopsis*) perėjimas Lietuvoje

Julius MORKŪNAS, Vytautas EIGIRDAS

Berniklės su ką tik išsiritusių jauniklių vada / Parents with recently hatched brood © Julius Morkūnas

Lietuvoje baltaskruostės berniklės yra tapusios įprasta žąsų rūšimi tiek pavasarinės, tiek rudeninės migracijos metu. Gausiau jų stebima pavasarį kartu su kitomis žąsų rūšimis. Taip pat kelerius pastaruosius metus nedideli būreliai, dažniausiai jauni paukščiai, įvairiose Lietuvoje vietose lieka žiemoti.

Iki 2020 m. mūsų šalyje tai buvo tik reguliariai migruojanti ir žiemojimo metu aptinkama rūšis. 2020-05-18 Raseinių r. esančiuose UAB „Raseinių žuvininkystė“ Alsos žuvininkystės tvenkiniuose vienoje iš salų įsikūrusioje rudagalvių kirų kolonijoje buvo pastebėta pora baltaskruosčių berniklių. Pora elgėsi kiek neįprastai, rodė perėjimui būdingą elgesį: patinas gynybine poza vaikščiojo aplink patelę, o patelė vis kažką tvarkydavo ir pritūpdavo dilgėlių kerelyje. Ilgiau stebint porą ir jos elgesį, kai patelė vis tupėjo vienoje vietoje, o patinas nuo jos vydavo kirus, nuspręsta, kad pora neseniai pradėjusi perėti arba deda kiaušinius. Salą patikrinus gegužės 28 d. rastas lizdas, kurio išorės skersmuo – 34 cm, aukštis 7 cm, vidaus skersmuo 18 cm, gylis 10 cm. Lizdas buvo susuktas tik iš patelės pūkų. Jame buvo 5 baltaskruostės berniklės ir 7 kitų rūšių ančių kiaušiniai. Svetimi kiaušiniai buvo išimti ir išdėlioti į kitus ančių lizdus. Berniklių kiaušiniai svėrė 98 g, 98 g, 100 g, 92 ir 97 g, matmenys 72,4 x 50,1 cm, 73,9 x 49,3 cm, 76,0 x 50 cm, 70,6 x 48,9 cm ir 73,9 x 49,0 cm. Atliekant matavimus pora plaukiojo netoliese ir vos pasišalinus iš salos parplaukė atgal.

Išsiritę vos kelių dienų jaunikliai su tėvais buvo pastebėti birželio 17 d. Visą likusią vasarą reguliariai lankytasi tvenkiniuose, bet paukščių su jaunikliais nepastebėta. Tik 2020-08-17 tame pačiame tvenkinyje vėl buvo pastebėta pora su 3 beveik skraidančiais jaunikliais. Tikėtina, kad ši perinti pora yra kilusi iš gretimose valstybėse perinčių populiacijų.

Natūraliai baltaskruostė berniklė yra arktinių kraštų aukštosios tundros gyventoja, perėti renkasi buveines jūrų pakraščiuose, upių skardžiuose, kur labai žema augmenija. Vis gausėjant natūraliai populiacijai, kai kuriose aplinkinėse valstybėse baltaskruostės berniklės yra tapusios jau įprasta perinčia rūšimi. Jos gausiai peri Švedijoje – urbanizuotose vietose ir natūraliose buveinėse peri apie 5000 porų. Vokietijoje priskaičiuojama apie 420–470 porų, o Olandijoje – 16000–22000 perinčių porų. Estijoje Baltijos jūros salose peri nuo 80 iki 100 porų. Iki šiol iš kaimyninių šalių ši rūšis neaptikta perinti Lenkijoje, Latvijoje ir Baltarusijoje.

FIRST CASE OF BARNACLE GOOSE (BRANTA LEUCOPSIS) BREEDING IN LITHUANIA

Julius MORKŪNAS,
Vytautas EIGIRDAS

Summary. *The first breeding case of Barnacle Goose in Lithuania was recorded in Alsa fishponds located Raseiniai district. One nest on an island with a colony of Black-headed Gulls was found on the 18th of May 2020. On the 28th of May, the clutch of five goose eggs and also seven eggs of other duck species was found in the nest. Both parents with five 1-2 days old goslings were observed on the 17th June 2020. On the 17th August 2020, the pair with three fledged juveniles was seen in the same fishpond.*

Baltaskruostės berniklės lizdas su 5 kiaušinių dėtimi / Nest of Barnacle Goose with clutch of 5 eggs © Julius Morkūnas

Šeimyna su 3 užaugusiais jaunikliais / Family with 3 fledged juveniles © Vytautas Eigirdas

Mažosios žąsys žiemoja ryžių laukuose, Japonijoje © Ikeuchi Toshio

Tarptautinė iniciatyva mažiausiai ir sparčiausiai nykstančiai žąsiai Europoje išsaugoti

Ieva JUNEVIČIENĖ, Julius MORKŪNAS

Tarptautinės pajėgos mažųjų žąsų apsaugai Europoje

Lietuvos ornitologų draugija (LOD) kartu su partneriais iš penkių Europos valstybių (Hortobadžio nacionalinio parko direkcija (Vengrija), Evro deltos ir Samotrakės nacionalinio parko administracija (Graikija), valstybinė įmone „Suomijos parkai ir gyvoji gamta“, Oulu universitetu (Suomija), *WWF Finland* (Suomija), tarptautiniam *Birdlife* tinklui priklausančiomis Graikijos ornitologų draugija (HOS) ir Estijos ornitologų draugija (EOS) bei tarptautiniu Jungtinių Tautų aplinkos programos susitarimo dėl migruojančių Afrikos–Eurazijos vandens paukščių apsaugos (AEWA) sekretoriatu pradėjo įgyvendinti penkerių metų trukmės projektą „Mažosios žąsies svarbiausių teritorijų tinklo apsauga prisitaikant prie klimato kaitos“ (angl. *Providing a climate resilient network of critical sites for the Lesser White-fronted Goose in Europe*) (LIFE LWfG Climate LIFE19 NAT/LT/000898). Bendrasis projekto tikslas – prisidėti prie ilgalaikio tarptautinio susitarimo atkuriant mažosios žasies Fenoskandinavijos populiacijos palankią apsaugos būklę, kaip numatyta rūšies apsaugos veiksmų plane, populiacijai kasmet vidutiniškai padidėjant 5 %. Toks beveik visą šios rūšies migracijos kelią apimantis projektas puikiai atspindi pastarųjų metų LIFE programos tendencijas – vis dažniau gamtosaugines iniciatyvas įgyvendina kelių ar net keliolikos Europos šalių partneriai, kadangi tik tokiu būdu galima pasiekti reikšmingų pokyčių išsaugant ar atkuriant retų rūšių ar buveinių palankią apsaugos būklę. Ši rūšis taip pat yra puikus tarptautiškumo pavyzdys – didžiąją dalį metų ciklo šios žąsys praleidžia Europoje ir tik trumpais periodais migruoja už Europos Sąjungos ribų. Projektas apims svarbiausias mažajai žąsiai svarbias teritorijas Graikijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Estijoje ir Suomijoje. Svarbu paminėti, kad Norvegijoje, kurioje vis dar natūraliai peri Fenoskandinavijos populiacijos paukščiai, jų perėjimo buveinių apsaugai jau seniai yra skiriamas ypatingas dėmesys, siekiant apsaugoti žinomas mažosios žąsies peravietes, todėl Norvegijos aplinkos agentūra, suprasdama, kaip svarbu apsaugoti ir žiemavietes bei laikino sustojimo vietas migraciniame kelyje, taip pat skyrė paramą šiai iniciatyvai. Veiklas Lietuvoje taip pat finansuoja Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, o Vengrijoje – šios šalies Žemės ūkio ministerija.

Fenoskandinavijos populiacija ties išnykimo riba

Mažoji žąsis (*Anser erythropus*) – rečiausia Europoje perinti žąsis, jos Fenoskandinavijos populiacija vertinama tik apie 100 individų. Rūšis priskiriama globaliai nykstančių paukščių kategorijai ir ji atsidūrė ties išnykimo riba. Fenoskandinavijos populiacijos žąsys peri Norvegijos šiaurėje, žiemoja Graikijoje, vos dviejose vietovėse – Kerkinio ežere ir Evro deltoje, o pavasario migraci-

jos kelias driekiasi per Vengriją, Lenkiją, Lietuvą, Estiją ir Suomiją. Iš visų per Lietuvą praskrendančių laukinių žąsų mažoji žąsis visada buvo pati rečiausia ir dažniausiai stebima gausiuose baltakakčių žąsų būriuose. Nuo 2015 m. tiek dėl patobulėjusios stebėjimo technikos, tiek dėl sukauptų stebėjimo žinių ir patirties mažosios žąsys Lietuvoje stebimos kasmet.

Vakarinė Rusijos populiacija yra pati didžiausia, perėjimo arealas Arktyje ganėtinai išsisklaidęs ir apima daugelį regionų: tiek Europinę tundros dalį iki Uralo kalnų, tiek teritorijas už jo – Jamalo, Taimyro pusiasalius bei Putarono lygumas. Šios populiacijos gausumo vertinimas yra sudėtingas dėl sunkiai pasiekiamų žiemojimo vietų, kuriose atliekamas šių žąsų apskaitos. Vakarinės Rusijos populiacijos žąsys migruoja per Kazachstaną į žiemavietes centrinėje ir pietvakarių Azijoje į Azerbaidžaną, Iraną bei Armėniją. Tarptautinėmis pastangomis 2016 m. ši populiacija buvo įvertinta 34250 individų. Deja, populiacija patiria labai didelę neigiamą medžioklės įtaką, kadangi daugelis paukščių sumedžiojami nelegaliais metodais tiek migracijos, tiek žiemojimo vietose.

Rytinės Rusijos populiacijos paukščiai peri nuo Taimyro pusiasalio į rytus iki Čiukotkos. Šios populiacijos paukščiai žiemoja Kinijoje ir Japonijoje. Kinijoje žiemojanti populiacijos dalis vertinama apie 18000 paukščių. Šioje šalyje mažosioms žąsims didžiausia grėsmė yra buveinių nykimas ir dideli brakonieriavimo mąstai. Pastaraisiais metais stebimas mažųjų žąsų gausėjimas Japonijoje, kurioje šiuo metu žiemoja apie 400 individų.

Dar viena negausi mažųjų žąsų populiacija peri netoli Lietuvos – Švedijoje. Šalies kalnuotose vietovėse vietos gamtosauginių organizacijų pastangomis atkuriama kadaise išnykusi Fenoskandinavijos populiacijos šviediškoji „dalis“. Iš privačių kolekcijų ir iš Rusijos laukinių paukščių buvo sukurti motininiai pulkai, kur dirbtinėmis sąlygomis kaip įtėvius panaudojant baltaskruostes bernikles į laisvę paleistas kasmetinis mažųjų žąsų prieauglis. Šviediška populiacija šiuo metu yra vertinama apie 100 individų. Pastaruoju metu jau yra ir gamtoje natūraliai perinčių šios populiacijos žąsų. Švediškos mažosios žąsys, skirtingai nuo Fenoskandinavijos paukščių, žiemoti skrenda gerokai arčiau peraviečių – į Olandiją ir Vokietiją. Šių paukščių pavasario migracijos metu reguliariai aptinkama Nemuno deltos regione.

Platus veiklų spektras visapusei mažosios žąsies apsaugai Europoje

Kertinės projekto praktinės gamtosaugos veiklos yra nukreiptos į svarbiausias mažajai žąsiai žiemojimo ir laikino sustojimo vietas bioįvairove pasižyminčiose ir

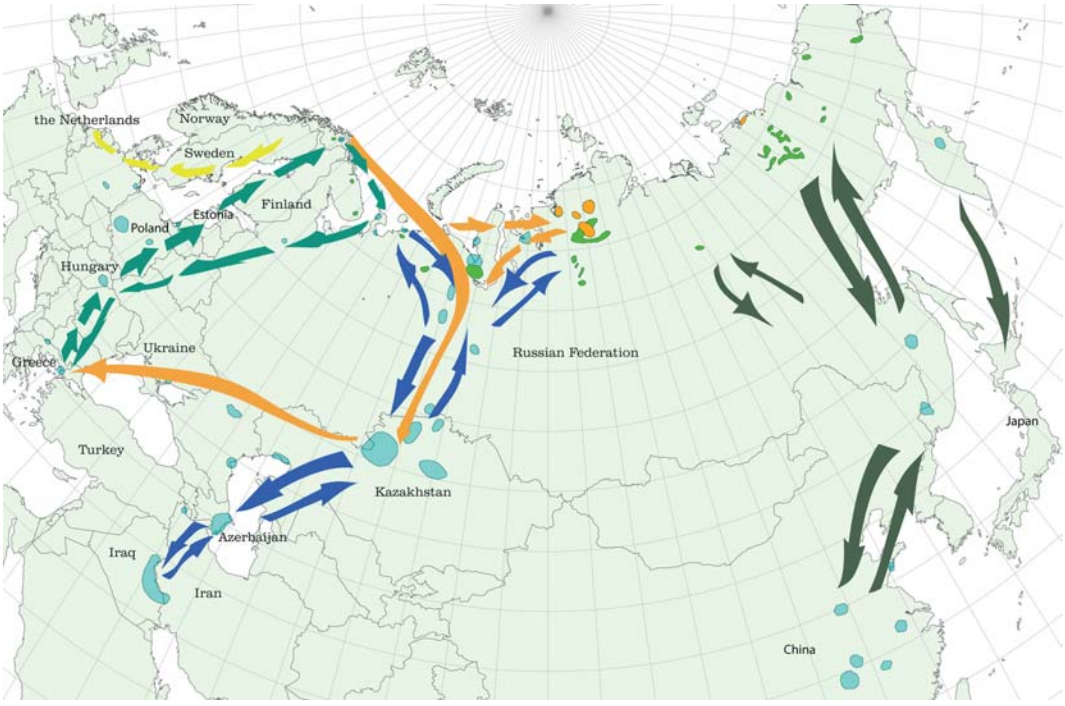

Pasaulinės mažųjų žąsų geografinės populiacijos. Iš kairės į dešinę: geltona – šviediškoji populiacija, šviesiai žalia – Fenoskandinavijos populiacija, mėlyna – vakarinė Rusijos populiacija ir tamsiai žalia – rytinė Rusijos populiacija
© Birdlife Norway

Mažosios žąsys ilsisi Nemuno deltoje © Vytautas Eigirdas

NATURA 2000 tinklui priklausančiose teritorijose. Visame migracijos maršrute partnerių valstybėse bus vykdomos gamtotvarkos, žemės įsigijimo, buveinių atkūrimo, stebėsenos ir visuomenės informavimo veiklos. Šis priemonių kompleksas orientuotas tiek į skirtingas ekosistemas, kuriose apsistoja mažosios žąsys, tiek į pagrindines problemas ir iššūkius, kurios skirtingose šalyse yra nevienodos.

Svarbiose šiai rūšiai Europos ir Lietuvos (Nemuno deltoje bei Senrusnės ir Sennemunės ežerų paukščių apsaugai svarbioje teritorijoje (PAST)) teritorijose numatomi žiemaviečių ir laikino apsistojimo vietų apsaugos gerinimo bei atvirų buveinių atkūrimo darbai.

Lietuvoje vykdomi gamtotvarkiniai darbai turės teigiamos įtakos ne tik mažajai žąsiai, tačiau ir kitoms panašioms buveinėms pirmenybę teikiančioms rūšims, tokioms kaip, pvz., migruojančios mažosios gulbės, taiginės, želmeninės bei baltakaktės žąsys, įvairios ančių rūšys (cyplės, smailiauodegės antys), ir kitoms migruojančioms vandens ir šlapynių paukščių rūšims. Jų gausūs būriai apsistoja Nemuno deltoje bei Senrusnės ir Sennemunės ežerų PAST. Be to, numatyti tvarkymo darbai atkurs ir saugomų tiek Lietuvos, tiek Europos mastu bei nykstančių perinčių rūšių, tokių kaip griežlė, stulgys, didžioji kuolinga, paprastasis griciukas, raudonkojis tulikas, gaidukas, paprastoji pempė ir kt., buveines.

Labai svarbi projekto veikla Lietuvoje yra nacionalinio rūšies apsaugos plano parengimas, kuris numatys ilgalaikes šios kritiškoje būklėje esančios žąsies apsaugos galimybes bei priemones. Įvertinant rūšies apsaugos būklę, t. y. ypač nedidelę likusios populiacijos gausą, būtina įgyvendinti kiek įmanoma daugiau rūšiai skirtų apsaugos pastangų.

LOD taip pat sieks įvertinti žąsų daromą poveikį žemės ūkio naudmenoms. Lietuvoje panašūs tyrimai dar nebuvo vykdomi, tačiau vienas iš ūkininkams aktualių klausimų, kurių laukuose apsistoja dideli žąsų būriai, yra poveikis žemės ūkio naudmenoms bei pievoms. Ūkininkai dažnai baido besimaitinančias ar besiilsiančias žąsis, tarp jų ir mažąsias. Tuo tarpu gera mityba migracijos metu susijusi su rūšių veisimosi produktyvumu, o tai ypač aktualu siekiant išsaugoti retus paukščius, tokius kaip mažoji žąsis. Dėl savo retumo ir didesnio saugumo mažosios žąsys dažniausiai stebimos dideliuose kitų žąsų būriuose, todėl tokie tyrimai leis įvertinti realų žąsų poveikį žemės ūkio naudmenims, o tai ypač svarbu diskutuojant su ūkininkais dėl patiriamos žalos kompensavimo, taip pat steigiant mažųjų žąsų apsaugai svarbias teritorijas (PAST).

Veiklas Graikijoje, vienintelėje ES šalyje, kurioje žiemos metu susitelkia Fenoskandinavijos populiacijos mažosios žąsys, įgyvendins du partneriai – Graikijos ornitologų draugija (HOS) ir Evro deltos ir Samotrakio nacionalinio parko administracija. Šioje šalyje mažosios žąsys praleidžia iki 5 mėnesių metinio ciklo. Dar prieš prasidedant projektui, apklausti privačių žemių savininkai Evro deltoje – numatoma išpirkti 68 ha teritorijos ir atkurti joje hidrologinį režimą, kuris yra stipriai pažeistas tiek dėl vykusios antropogeninės veiklos, tiek dėl spartėjančių klimato pokyčių. Graikų partneriai taip pat planuoja vykdyti plataus masto visuomenės informavimo kampaniją, įtraukdami įvairias visuomenės grupes – siekiant šio tikslo vyks įvairūs renginiai, bus išleisti įvairūs leidiniai. Evro delta yra svarbi gamtinio turizmo traukos vie-

ta, todėl dalis veiklų taip pat bus skirtos tvariam ornitologiniam turizmui skatinti, siekiant panaudoti vietinių verslų siūlomas paslaugas.

Hortobadžio nacionalinis parkas Vengrijoje – viena iš svarbių mažųjų žąsų laikino sustojimo vietų pavasarį migruojant į peravietes Norvegijoje. Nacionalinio parko direkcija jau dešimtmetį aktyviai dirba siekdama užtikrinti tinkamą mažųjų žąsų buveinių apsaugą šioje saugomoje teritorijoje, o dėl šio projekto bus paspartinti buveinių atkūrimo darbai ir sustiprintos stebėsenos pastangos bekraštėse parko stepėse. Viena iš parko darbo krypčių – edukacinės veiklos, skirtos vietos moksleiviams, siekiant formuoti gamtosaugai neabejingą naująją kartą. Projekto laikotarpiu bus atnaujintas ir nacionalinis rūšies apsaugos planas, kuris yra svarbus siekiant užtikrinti rūšies apsaugą ilgalaikėje perspektyvoje.

Estijos Hyjumos sala ir Matsalu nacionalinis parkas žemyninėje šalies dalyje yra vienos svarbiausių žąsų laikino sustojimo vietų Europoje. Kadangi Vainamere NATURA 2000 teritorijoje, kuri apima ir Hyjumos salą su aplinkiniais jūros vandenimis bei Matsalu nacionalinį parką, jau yra įteisinta mažųjų žąsų apsauga ir ūkininkai gali kreiptis dėl specialių išmokų buveinėms prižiūrėti, Estijos ornitologų draugijos veiklos bus orientuotos į dialogą su ūkininkais, siekiant juos paskatinti naudotis specialiomis priemonėmis ir taip sukurti palankias sąlygas žąsims apsistoti pavasarinės migracijos metu. Estijos ornitologai taip pat suintensyvins stebėjimo pastangas – mažųjų žąsų sankaupos šalyje stebimos sąlyginai nesenai. Projekto veiklų poveikį neabejotinai sustiprins ir tai, kad šalies biudžeto lėšomis bus atnaujintas ir nacionalinis rūšies apsaugos planas, – tai yra svarbus tęstinumo garantas.

Suomija buvo žinoma kaip viena iš mažosios žąsies peraviečių, tačiau nuo 1995 m. perėjimo faktai šalyje nėra patvirtinti, o perinti populiacija vertinama 0–5 poros, kadangi rūšies stebėjimas be konkrečių faktų bekraštėse tundros plotuose yra artima „misijai neįmanoma“ užduotis. Valstybinė įmonė „Suomijos parkai ir gyvoji gamta“, atsakinga už valstybinių šalies miškų ir saugomų teritorijų priežiūrą, suvienys pastangas su Oulu universiteto mokslininkais – labiausiai tikėtinose perėjimo teritorijose bus imami mėginiai, kurie vėliau bus analizuojami universiteto laboratorijoje. Naujų potencialių perėjimo vietų paieška pasitelkiant gamtinius DNR žymeklius yra dar sąlyginai novatoriškas metodas, tačiau jam pasitvirtinus bus galima jį pritaikyti ir ieškant kitų retų paukščių peraviečių. *WWF Finland* ornitologai atliks stebėjimus šalyje viso projekto laikotarpiu.

Tarptautinis Jungtinių Tautų aplinkos programos susitarimo dėl migruojančių Afrikos–Eurazijos vandens paukščių apsaugos (AEWA) sekretoriatas jau ilgus metus yra centrinė ašis, užtikrinanti mažosios žąsies apsaugą tarptautiniu lygmeniu. Sekretoriatas koordinuoja tarptautinės mažųjų žąsų ekspertų darbo grupės veiklą, renka ir sistemina įvairių šalių duomenis. Migruojančių paukščių atveju yra ypač svarbu koordinuoti skirtingų šalių veiksmus, kadangi nesprendžiamos problemos migraciniame kelyje gali lemti rūšies išnykimą. Projekto metu sekretoriatas atrinks dvidešimt svarbiausių teritorijų mažųjų žąsų apsaugai ir parengs rekomendacijas jų tolesnei apsaugai, taip pat viešins ir koordinuos darbą su gamtosauginėmis iniciatyvomis ir organizacijomis, esančiomis už ES ribų.

Prasidėjęs 2020 m. pabaigoje, projektas truks iki 2025 m. rudens. Per penkerius metus tarptautinė projekto komanda neabejotinai susidurs su įvairiais iššūkiais, praradimais ir atradimais, kuriuos aptarsime žurnale „Paukščiai“.

Projekto idėja tiki:

Projekto komandą sudaro:

Juodasis gandras (Ciconia nigra)
© Carsten Rohde

Paukščių ženklinimas spalviniais žiedais (2)

Ričardas PATAPAVIČIUS

Tęsinys. Pradžia ankstesniame numeryje (2020 m. Nr. 3).

Spalviniais žiedais vien Europoje kasmet paženklinama dešimtys tūkstančių paukščių. Todėl tikimybė aptikti tokį paukštį net specialiai jų neieškant bet kuriam bent kiek aktyvesniam paukščių stebėtojui yra gana didelė. Svarbu, kad apie kiekvieną tokį aptikimą būtų pranešama specialistams, bet dar svarbiau, kad pastaruosius pasiektų visa ir tiksli informacija, kuri būtina tam paukščiui identifikuoti kaip atskiram ir konkrečiam (vieninteliam!) individui iš visų paženklintų ir dar daugiau nepaženklintų. Jei informacija nepakankama ar netiksli, toks paukščio identifikavimas neįmanomas, o pats stebėjimas tampa mažareikšmis. Taigi, kokia informacija yra būtina?

Paukščio rūšis

Pirma, ką reikia žinoti norint teisingai identifikuoti spalviniu žiedu (-ais) paženklintą paukštį, (šiame tekste terminas „identifikavimas“ visais atvejais reiškia paženklinto paukščio atpažinimą kaip atskiro ir konkretaus, t. y. vienintelio individo iš visų paženklintų ir nepaženklintų), yra paukščio ***rūšis ar bent grupė*** (gulbė, žąsis, antis, kiras, žuvėdra, „tilvikas“ ir pan.). Tai yra skirtumas nuo paukščių, paženklintų vien tik metaliniais žiedais, identifikavimo. Mat siekiant identifikuoti paženklintą vien tik metaliniu žiedu pakanka žinoti tik tikslų žiedo įrašą. Taip yra todėl, kad kiekvieno metalinio žiedo įrašas yra unikalus (vienintelis toks!), o paukščių ženklinimo spalviniais žiedais atveju neretai naudojami absoliučiai to paties kodo

Jeigu nustatyti tikslios paženklinto paukščio rūšies stebėtojas negali, pageidautina nustatyti bent grupę. Šio paukščio atveju tai būtų sidabrinių kirų grupės paukštis © Vytautas Pareigis

Jūrinių erelių jaunikliai lizduose pagal tarptautinį projektą ženklinami dvispalviais žiedais su įrašais juose © Marius Čepulis

Visiškai dvispalviai žiedai (detaliau aprašyti tekste) © www.rrrcn.ru

Baltasis gandras, oranžinis žiedas su juodu iš viršaus į apačią skaitomu įrašu M029 (jeigu tai būtų raudonas žiedas, įrašas būtų baltas) ant kairės blauzdos, metalinis žiedas ant dešinės blauzdos © Vytautas Jusys

(tokios pačios spalvos ir su tokiu pačiu įrašu) žiedai, bet tik skirtingų rūšių paukščiams ženklinti.

Lietuvoje, pvz., aptikti visiškai to paties kodo žiedais paženklinti gulbė giesmininkė ir rudagalvis kiras, jūrinis erelis ir sidabrinis kiras, raudonkojis tulikas ir žaliukė, želmeninė žąsis ir didysis kormoranas, baltakaktė žąsis ir sakalas keleivis ir dar daugiau nei dešimtis tokių „porų“. Jeigu pranešimuose apie jų aptikimą nebūtų buvę nurodyta, kurios rūšies ar grupės kiekvienas iš tų paukščių, jų identifikuoti būtų neįmanoma. Tiesa, turint žiedą (bet tai gali būti tik jau negyvo paukščio aptikimo atveju) neretu atveju galima paukštį identifikuoti, nes pagal žiedo dydį ir kitas tik specialistui įžvelgiamas „smulkmenas“ galima pasakyti, kokios rūšies ar kokios grupės paukštis tuo žiedu buvo paženklintas.

Žiedo spalva

Antra, ką reikia žinoti norint teisingai identifikuoti spalviniu žiedu (-ais) paženklintą paukštį, yra ***žiedo (-ų) spalva (-os)***, nes tai kiekvieno spalvinio žiedo kodo dalis. Todėl, kaip jau buvo rašyta šio straipsnio pirmoje dalyje ankstesniame žurnalo „Paukščiai“ numeryje, skirtingų rūšių paukščiams ženklinti neretai naudojami tokio paties įrašo, bet skirtingų spalvų žiedai. Jeigu paukštis paženklintas vėliavėle, sparno žymena ar snapo plokštele, žinoti bet kurios šios ženklinimo priemonės spalvą yra taip pat svarbu, kaip ir žinoti spalvinio žiedo spalvą, nes bet kuri iš šių ženklinimo priemonių iš esmės atitinka spalvinį žiedą.

Naudojami ir dviejų spalvų žiedai. Šiuo atveju svarbu ne tik kokios tai spalvos, bet ir tiksliai kokia spalva yra žiedo viršutinėje dalyje, o kokia apatinėje dalyje. Todėl pranešime apie aptiktą tokiu žiedu paženklintą paukštį tai būtina aiškiai nusakyti. Patirtis byloja, kad mažiau patyrę stebėtojai neretai to nepadaro, o tik užrašo spalvas. Todėl būna, kad vieno ir to paties dviejų spalvų žiedo, kurio viršutinėje dalyje yra, pvz., mėlyna spalva, o apatinėje raudona, spalvas vienas stebėtojas užrašo kaip „raudona ir mėlyna“ (spalvos žiede nuo apačios į viršų), o kitas – „mėlyna ir raudona“ (spalvos žiede nuo viršaus į apačią). Siekiant išvengti tokių netikslumų, būtina konkrečiai ir aiškiai nusakyti, kokia spalva yra žiedo viršutinėje dalyje, o kokia žiedo apatinėje dalyje.

Yra ir atskiras visiškai dvispalvių žiedų tipas, kai tiek pats žiedas, tiek jame esantis įrašas yra dviejų spalvų. Šių žiedų skirtingos ne tik apatinės ir viršutinės dalių spalvos, bet ir apatinėje bei viršutinėje žiedo dalyse esančių įrašų spalvos (angl. *bicolour rings*). Viršutinėje žiedo dalyje būna apatinės žiedo dalies spalvos įrašas, o apatinėje dalyje – viršutinės žiedo dalies spalvos įrašas. Pvz., jei apatinė žiedo spalva raudona, o viršutinė balta, tai apatinėje žiedo dalyje įrašas yra baltas, o viršutinėje raudonas.

Paukščių stebėtojams gamtoje pamačius spalviniu žiedu paženklintą paukštį nustatyti tikrąją žiedo spalvą kartais būna gana keblu. Mat žiedas ant paukščio kojos yra nuolat veikiamas aplinkos – saulės spindulių, temperatūros pokyčių, vandens, mechaninių veiksnių. Dėl tokio aplinkos poveikio per ilgą laiką kai kurių žiedams gaminti naudojamų plastikų spalva gali pakisti. Kartais ji išblunka, patamsėja ar kitaip pasikeičia. Žiedo spalvos matymą gali sąlygoti ir apšvietimo sąlygos.

Dažniausiai naudojamų spalvų (baltos, geltonos, žalios, mėlynos, raudonos ir juodos) įvardijimo klaidų pasitaiko retai. Pvz., daug laiko vandenyje braidžiojančių ar plaukiojančių paukščių balti žiedai kartais pagelsta ir

Lenktasnapis bėgikas, oranžinis žiedas su juodu iš apačios į viršų skaitomu įrašu Z51 ant dešinio pastaibio, metalinis žiedas ant kairio pastaibio © Boris Belchev, www.borisbelchev.com

Kaspijinis kiras, geltonas žiedas su juodu iš apačios į viršų skaitomu įrašu HY54 ant dešinio pastaibio, metalinis žiedas ant kairio pastaibio. Geltona žiedo spalva tiek išblukusi, kad panašesnė į baltą © Saulius Medžionis

gali atrodyti, kad jie yra geltoni, todėl jie ir įvardijami esantys tokios spalvos. Kartais dėl nekokybiško plastiko balti žiedai po kelerių metų tampa pilki. Dėl tos pačios priežasties geltoni žiedai kartais gali pablukti ir atrodyti kaip pageltę balti žiedai. Pablukę mėlyni žiedai gali atrodyti šviesiai mėlyni. Tiesa, spalvos pokyčių dažniau aptikta gerokai anksčiau naudotuose žieduose. Dabar jie gaminami iš žymiai kokybiškesnio plastiko, kuris atsparesnis aplinkos poveikiui, todėl jų spalva pakinta itin retai ir tik per ilgą laiką.

Pasitaiko atvejų, kai žiedo spalva nepakinta, bet, priklausomai nuo apšvietimo, atrodo kitokia nei yra iš tikrųjų. Pvz., kartais tamsiai raudonos, žalios ar mėlynos spalvos žiedai atrodo juodi, o juodi – tamsiai mėlyni. Apšviesti besileidžiančios saulės spindulių balti žiedai gali pasirodyti esantys geltoni, o geltoni – oranžiniai. Stebėtojas privalo prisiminti ir įvertinti, kad žiedo spalva per ilgesnį laiką gali būti pakitusi ir kad spalvos matymas kartais priklauso nuo apšvietimo. Mažiau patyrę stebėtojai neretai oranžinius

Didysis baltasis garnys, baltas žiedas su juodu iš apačios į viršų skaitomu įrašu P934 ant kairės blauzdos, metalinis žiedas ant dešinės blauzdos. Dėl apnašų po 185 d. žiedo spalva pasikeitusi tiek, kad jau nelabai panaši į baltą (taip pat ženkliai pakitusi ir metalinio žiedo spalva) © Hilvert Huizing

Šio paukščio žiedo spalva po 181 d. nė kiek nepakitusi – išlikusi balta © Martijn de Jonge

(rečiau naudojama spalva) žiedus įvardija kaip raudonus, o šviesiai žalius (angl. *lime*) (tokios spalvos kakliniais žiedais žieduojama daug baltakakčių žąsų) kaip žalius. Dar dažniau apsirikimų pasitaiko įvardijant kitas, tiesa, žymiai rečiau naudojamas spalvas. Tai jau minėtos oranžinė, šviesiai žalia, šviesiai mėlyna ir pilka, rožinė, ruda, vyšninė, violetinė.

Kokybiškoje nuotraukoje žiedą galima identifikuoti net paukštį nufotografavus skrendant... © Igor Denisovs

...trumpam kilstelėjus iš vandens koją... © Vytautas Jusys

...kojai su žiedu esant vandenyje, ko nė vienu šiuo atveju būtų neįmanoma žiūrint plika akimi ar per bet kokį nors optinį prietaisą © Saulius Medžionis

Žiedo įrašas

Trečia, ką reikia žinoti, norint teisingai identifikuoti spalviniu žiedu (-ais) paženklintą paukštį, yra ***žiedo įrašas***, jeigu žiede toks yra. Įrašas būna nuo vieno iki penkių simbolių ilgio. Tie simboliai – tai tik skaitmenys (skaitmeninis įrašas), tik raidės (raidinis įrašas) arba skaitmenys ir raidės (mišrus įrašas). Žiedo įraše kartais naudojamos ir papildomos žymės: ryškūs (dažniausiai gana dideli) taškai (būna nuo vieno iki trijų), pliuso ar minuso ženklai, viengubas, dvigubas ar trigubas brūkšnys per visą žiedo perimetrą. Bet kuri iš šių žymių gali būti bet kurioje žiedo įrašo vietoje (prieš bet kurį įrašo simbolį arba po paskutinio simbolio įraše). Žiede gali būti tik viengubas, dvigubas ar trigubas brūkšnys be jokių kitų simbolių.

Teisingai nuskaityti žiedo įrašą neretai būna nelengvas uždavinys. Pats efektyviausias būdas teisingai nuskaityti žiedo įrašą – nufotografuoti jį pakankamai geru skaitmeniniu fotoaparatu. Didelio židinio nuotolio kokybišku teleobjektyvu tai pavyksta iš gana toli. Padarius kelias, keliolika ar net keliasdešimt paukščio nuotraukų, tikimybė, kad žiedo įrašą perskaitysite tiksliai, tikrai didelė.

Žiedo įrašą taip pat galima perskaityti paukštį stebint per teleskopą, žiūronus ar net plika akimi. Bet tai, išskyrus atskirus atvejus, visada yra sudėtingiau. Mat paukštis ne visada ramiai tupi. Dažniausiai jis juda, todėl nuskaityti žiedo įrašą yra gerokai sunkiau, o jeigu paukštis juda greitai (skrenda, nardo, bėgioja), praktiškai neįmanoma. Be to, taip nuskaitytą įrašą būtina tuojau pat užsirašyti (niekada neverta pasikliauti savo atmintimi ir tai atidėti vėlesniam laikui). Taip pat visada reikia atsiminti, jog užsirašant visada yra tikimybė, kad užsirašysite klaidingai, todėl būtina tai daryti itin atsakingai.

Jeigu įrašas žiede įrašytas horizontaliai (skersai), jo skaitymo kryptis abejonių nekelia – jis ***visada*** skaitomas mums įprasta skaitymo kryptimi, t. y. ***iš kairės į dešinę***.

Šioje nuotraukoje nematomas pirmasis žiedo įrašo simbolis. Tokiais atvejais identifikuoti paukštį, deja, ne visada pavyksta © Igor Denisovs

Žiedai su tokiu įrašu naudojami nedažnai. Dažniausiai naudojami žiedai, kuriuose įrašas būna vertikalus. Toks įrašas ***pagal įrašo simbolius*** skaitomas taip pat ***visada iš kairės į dešinę***. Atsižvelgiant į tai, kaip žiedas uždėtas ant paukščio kojos, reikia skaityti arba iš apačios į viršų (dažniausiai), arba iš viršaus į apačią (gerokai rečiau). Kokia kryptimi (iš apačios į viršų ar iš viršaus į apačią) reikia skaityti žiedo įrašą, galima spręsti pagal įraše esančius simbolius, kurie nepriskiriami vadinamiesiems „veidrodiniams“ simboliams. Tikriausiai nė vienam stebėtojui nekils abejonių, kad, pvz., įrašus 9AH8, INZ5, XSC0, 60E būtų galima perskaityti kitaip.

Kaip skaityti (iš apačios į viršų ar iš viršaus į apačią) vertikalų įrašą, neaišku tik tais atvejais, kai tas įrašas sudarytas vien tik iš vadinamųjų „veidrodinių“ simbolių (skaitmenys 0, 6, 8 ir 9 bei raidės H, I, N, O, S, X ir Z; tiesa, raidė O, dėl didelės tikimybės ją perskaityti kaip skaičių 0, žiedų įrašuose naudojama labai retai, nors jos apskritai niekada nereikėtų naudoti). Pvz., iš apačios į viršų skaitomas įrašas 90H8 iš viršaus į apačią perskaitomas kaip 8H06, analogiškai INZS kaip SZNI, XS60 kaip 09SX, 608 kaip 809, t. y. kaip absoliučiai visai kiti įrašai. Dauguma tyrėjų tokių įrašų, kurie gali būti skaitomi tiek iš apačios į viršų, tiek iš viršaus į apačią (arba, kitaip pasakius, tiek iš vieno, tiek iš kito galo), vykdomuose paukščių ženklinimo spalviniais žiedais projektuose nenaudoja. Deja, yra ir tokių, kurie tai ignoruoja, todėl realiai tokių įrašų žieduose, nors nedažnai, bet pasitaiko. Todėl norint teisingai identifikuoti spalviniu žiedu ir vertikaliu įrašu paženklintą paukštį būtina žinoti ir ***įrašo skaitymo kryptį*** (iš apačios į viršų ar iš viršaus į apačią).

Identifikuojant spalviniu žiedu su įrašu paženklintą paukštį kartais svarbu žinoti ir ***įrašo spalvą***. Atskirais atvejais tai gali būti labai svarbu nustatant tikrąją žiedo spalvą, kai ji įvardijama neteisingai. Pvz., oranžiniai žiedai (tokios spalvos žiedai naudojami retokai, bet naudojami) esant tam tikroms apšvietimo sąlygoms kartais pavadinami raudonais. Jeigu yra įvardyta tokio žiedo įrašo spalva, dėl žiedo spalvos abejonių nekyla. Mat raudonų žiedų įrašas visada būna baltas, o oranžinių – juodas. Panašiai ir žalių bei šviesiai žalių (angl. *lime*) žiedų atveju. Pirmųjų įrašas visada būna baltas, antrųjų – juodas. Analogiškų atvejų yra ir daugiau. Pagaliau reikia žinoti ir tai, kad Europoje jau yra pradėtų spalvinio ženklinimo projektų, kur žiedai skiriasi tik žiedo įrašo spalva. Labai tikėtina, kad ateityje, stingant spalvinių žiedų unikalių kodų, tokių atvejų bus vis daugiau ir daugiau.

Atskirais atvejais žiedo įrašo spalvos įvardijimas, panašiai kaip ir paties žiedo spalvos, gali būti problemiškas. Kartais, ypač tų paukščių, kurie daug plaukioja ar braidžioja, baltas įrašas gerokai pagelsta, paruduoja ar kitaip patamsėja. Pasitaiko, kad įrašas užsiteršia ir gali atrodyti

Didžioji antis, mėlynas žiedas su baltu įrašu K74 ant dešinio pastaibio, metalinis žiedas ant kairio pastaibio. Horizontaliai (skersai) žiede įrašytas įrašas visada skaitomas iš kairės į dešinę © Jonas Janušauskas

Juodakrūtis bėgikas, balta vėliavėlė su juodu įrašu Y54 ant dešinės blauzdos, metalinis žiedas ant kairio pastaibio. Vėliavėlė, nors ir nešvari, matyti, kad yra balta, o įrašas visada skaitomas iš kairės į dešinę © Erlandas Paplauskis

Du sidabriniai kirai, vienas – geltonas žiedas su juodu iš viršaus į apačią skaitomu įrašu HA993 ant kairio pastaibio, metalinis žiedas ant dešinio pastaibio, kitas – raudonas žiedas su baltu iš apačios į viršų skaitomu įrašu H.R76 (su tašku apačioje tarp raidžių H ir R) ant dešinio pastaibio, metalinis žiedas ant kairio pastaibio © Sönke Martens

juodas. Visa tai reikia turėti omenyje ir atminti, kad žiedo įrašo spalvą taip pat labai pageidautina įvardyti. Tai, jog žiedo įrašo spalva yra svarbi, byloja ir faktas, kad koduojant kiekvieną spalvinį žiedą įrašoma ir žiedo įrašo spalva.

Žiedo vieta

Ir ketvirta, ką reikia žinoti norint teisingai identifikuoti spalviniu žiedu (-ais) paženklintą paukštį, yra žiedo (-ų) vieta. Kiekvienas spalviniu žiedu paženklintas paukštis turi turėti mažiausiai du žiedus – spalvinį ir standartinį metalinį. Mat yra vienareikšmiškas reikalavimas, kad kiekvienas bet kokiu spalviniu žiedu, įskaitant vėliavėles, sparno žymenas, snapo plokšteles, paženklintas paukštis būtinai turi būti paženklintas ir standartiniu metaliniu žiedu. Tiesa, kartais, nors ir labai retai, spalviniu žiedu paženklintas paukštis būna be metalinio žiedo. Kodėl taip atsi-

Jūrinis kirlikas, baltas žiedas su juodu iš apačios į viršų skaitomu įrašu H09 (arba iš viršaus į apačią skaitomu įrašu 60H) ant dešinio pastaibio, raudonas žiedas be įrašo virš metalinio ant kairio pastaibio. Žiedų su įrašu, kuris skirtingai perskaitomas iš apačios į viršų ir iš viršaus į apačią, iš viso neturėtų būti, bet, deja, pasitaiko! © *Šimun Aščić*

Sidabrinis kiras, geltonas žiedas su juodu iš apačios į viršų skaitomu įrašu X669 (arba iš viršaus į apačią skaitomu įrašu 699X) ant dešinio pastaibio, metalinis žiedas ant kairio pastaibio. Dar vienas žiedo su klaidinančiu įrašu pavyzdys © *Szymon Bzoma*

Juodasis gandras, baltas žiedas su juodu iš apačios į viršų skaitomu įrašu 0C90 ant dešinės blauzdos, metalinis žiedas ant kairės blauzdos. Kuria kryptimi turi būti skaitomas įrašas, aišku pagal raidę C © *Marius Čepulis*

tinka? Taip atsitinka, jeigu kai kurie tyrėjai to reikalavimo nepaiso (jiems sava „tvarka“ tikriausiai yra aukščiau visuotinai pripažintos) ir standartinio metalinio žiedo nededa. Kai kuriuose paukščių ženklinimo spalviniais žiedais projektuose metalinis žiedas yra tos ženklinimo schemos dalis. Tokiais atvejais sėkmingai identifikuoti paukštį nežinant metalinio žiedo vietos yra neįmanoma.

Žiedo vieta – tai ant kurios kojos ir kurioje vietoje uždėtas kiekvienas žiedas. Žvirbliniams, žalvarniniams, sakaliniams, vanaginiams, žuvėdroms ir kai kuriems kitiems paukščiams bet koks ant kojos dedamas žiedas dedamas tik ant pastaibio. Šiems paukščiams ant blauzdos žiedas niekada nededamas. Tokiais atvejais pakanka pažymėti, ant kurios paukščio kojos (dešinės ar kairės) yra koks žiedas. Bet jeigu ir tokiais atvejais dėl bendros sistemos vietoje žodžio „koja“ bus pavartotas žodis „pastaibis“ (tik svarbu kuris – dešinys ar kairys), tai bus dar tiksliau.

Tiems paukščiams, kurių pakankamai ilga neplunksnuota apatinė blauzdos dalis (gandriniai paukščiai, gervės, „tilvikai“, kirai), žiedai dedami ir ant blauzdos, t. y. virš kulno (gana dažnai ta vieta įvardijama „virš kelio“, bet tai nėra teisinga). Šiais atvejais tiksliai įvardyti, kur yra žiedas – ant pastaibio ar ant blauzdos, būtina. Taip pat būtina žinoti, ant kurios blauzdos – dešinės ar kairės, kaip ir ant kurio pastaibio – dešinio ar kairio, yra koks žiedas.

Pagal vieną iš baltaskruosčių berniklių ženklinimo schemų ant kiekvienos kojos dedamas vienas iš trijų spalvų žiedas su jame įrašyta viena raide, vienu skaitmeniu arba vienu, dviem ar trimis linijomis visu žiedo perimetru. Norint identifikuoti taip paženklintą paukštį būtina tiksliai žinoti, koks žiedas (kokios spalvos ir su kokiu įrašu) yra ant kairės ir koks ant dešinės kojos.

Paukščius ženklinant kelių spalvinių žiedų be įrašo rinkiniais, kartais tarp jų įterpiant vėliavėlę be įrašo, arba tokiais pat rinkiniais tarp jų įterpiant vėliavėlę ar žiedą su įrašu, labai svarbu kiekvieno tokio žiedo vieta, kitaip ta-

Kaspijinis kiras, juodas žiedas su geltonu iš apačios į viršų skaitomu įrašu L+A ant dešinio pastaibio, metalinis žiedas ant kairio pastaibio. Juoduose žieduose įrašo spalva ne visada būna tik balta! © Giuliano Zogno

Baltas žiedas su šviesiai mėlynu iš apačios į viršų skaitomu įrašu AZ8 ant aptikto negyvo laibasnapio narūnėlio kairio pastaibio, metalinis žiedas ant dešinio pastaibio. Baltuose žieduose įrašo spalva ne visada būna tik juoda! © Saulius Rancovas

Gulbių giesmininkių kakliniai žiedai – visiškai naujas ir su pasikeitusia įrašo spalva, ant paukščio kaklo prabuvęs tik keturis mėnesius © Lietuvos PŽC archyvas

Šios gulbės giesmininkės kaklinio žiedo įrašo spalva išliko nepasikeitusi ir po beveik ketverių metų ant paukščio kaklo © Vytalius Judickas

Lietuvoje baltaskruostėms berniklėms ženklinti naudojami žiedai (detaliau aprašyti tekste) © Sigita Eigirdienė

Ant dešinės blauzdos ELSA žiedu su įrašu DER AN161 paženklintas baltasis gandras. Ženklinant šiais žiedais, antras, metalinis žiedas, nededamas © Ulrich Roesch

Islandinis bėgikas, dešinys pastaibis – juodas su baltu iš apačios į viršų skaitomu įrašu C59, dešinė blauzda – nieko, kairys pastaibis – metalinis, kairė blauzda – raudonas be įrašo © Boris Belchev, www.borisbelchev.com

Gaidukas, dešinys pastaibis – iš viršaus į apačią be įrašo geltonas ir mėlynas, dešinė blauzda – metalinis, kairys pastaibis – iš viršaus į apačią be įrašo raudonas, balta vėliavėlė, mėlynas, kairė blauzda – nieko © Kęstutis Čepėnas

Gaidukas, dešinys pastaibis – neaišku, dešinė blauzda – metalinis, kairys pastaibis – neaišku, kairė blauzda – iš viršaus į apačią žalias, balta vėliavėlė su juodu įrašu 2M, žalias. Nors neaišku ar yra, o jei yra – kokie žiedai ant abiejų pastaibių, šis paukštis buvo be problemų identifikuotas © Vytautas Eigirdas

riant, pozicija (ant dešinio ar kairio pastaibio, ant dešinės ar kairės blauzdos). Jeigu vienoje pozicijoje yra daugiau nei vienas žiedas, labai svarbu jų seka – koks žiedas (kokios spalvos, su kokiu įrašu, jei yra ir toks) yra virš kokio. Pvz., dešinė koja – ant blauzdos nėra jokio žiedo, ant pastaibio nuo viršaus žemyn raudonas be įrašo, balta vėliavėlė su įrašu A5, raudonas be įrašo; kairė koja – ant blauzdos metalinis žiedas, ant pastaibio neaišku, ar koks nors žiedas yra.

Tai, kad siekiant identifikuoti spalviniu (-iais) žiedu (-ais) paženklintą paukštį svarbu žinoti žiedo spalvą, įrašą, įrašo spalvą, vietą, galima spręsti ir pagal tai, kaip užrašoma (užkoduojama) visa informacija apie vieno paukščio unikalų paženklinimą. Pvz., pagal užrašymą LBLN(A/2);RAM;RBWF (tokius užrašymus naudoja tik su tokia informacija dirbantys specialistai) specialistui aišku, kad paukščiui ant kairio pastaibio yra šviesiai žalias žiedas su juodu įrašu A2 ir vienguba linija per visą žiedo perimetrą tarp abiejų simbolių; standartinis metalinis žiedas ant dešinės blauzdos; balta vėliavėlė be jokio įrašo ant dešinio pastaibio.

Neretai mažiau patirties turintiems stebėtojams teisingai nusakyti žiedų rinkiniais paženklintų paukščių žiedus kiekvienoje pozicijoje būna sunku. Tokiais atvejais labai padeda net ir prastos ar labai prastos kokybės paukščio nuotraukos.

Tęsinys kitame numeryje

Gervių šeimyna iš Latvijos su dviem spalvinių žiedų be įrašų rinkiniais paženklintais jaunikliais; kiekvienu atveju iš viršaus į apačią, vienas – kairė blauzda žalias, baltas, baltas, dešinė blauzda baltas, raudonas, geltonas, kitas – kairė blauzda žalias, baltas, baltas, dešinė blauzda baltas, raudonas, žalias. Metaliniai žiedai ant dešinių pastaibių. Nuotrauka nėra itin ryški, bet jos visiškai pakanka norint tiksliai identifikuoti paukščius © Marius Čepulis

Ornitofaunistiniai stebėjimai Lietuvoje 2020 m. rudenį

Parengė Saulius KARALIUS

Ši 2020 m. rudenį pastebėtų paukščių suvestinė parengta pagal Lietuvos ornitofaunistinės komisijos (LOFK) sudarytą paukščių sąrašą. Pateikiama tik konkreti informacija – paukščio rūšis (porūšis), stebėjimo data ir vieta, stebėtų paukščių skaičius, kai kuriais atvejais – ir jų lytis bei amžius.

Registruojant kai kurių rūšių paukščių stebėjimus reikia pildyti specialią LOFK anketą. Ją rasite: www.birdlife.lt/index.php/lofk/ (lietuvių ir anglų kalbomis).

Informaciją, apie kokias paukščių rūšis ir kokiu laikotarpiu LOFK renka stebėjimus, rasite: http://www.birdlife.lt/index.php/lofk/lt-pauksciai/.

Stepinė lingė (Circus macrourus).
Biržų r., 2020-09-16 © Armandas Naudžius

Kiekvieno stebėjimo pabaigoje skliausteliuose įrašyta stebėtojo (-ų) pavardė (-ės), taip išsaugoma konkretaus atvejo stebėtojo autorystė.

Sutrumpinimai:
[VS] – *vėlyvas stebėjimas;*
[AS] – *ankstyvas stebėjimas;*
[15] – *kelinta šios rūšies registracija Lietuvoje;*
[DB] – *didelis būrys.*

Paprastoji berniklė (*Branta bernicla*)

2020-10-11 pirmametis paukštis prie šiaurinio molo Klaipėdoje (S. Karalius), 10-18 suaugusi berniklė skabė žoles ant pietinio Klaipėdos molo (A. Šimkus, R. Šimkus), 10-21 viena berniklė praskrido į pietus virš laukų tarp Strimyliškių ir Laumėnų, Akmenės r. (A. Šimkus), 11-05 suaugęs paukštis mariose ties Kopgaliu (S. Karalius).

Kanadinė berniklė (*Branta canadensis*)

2020-09-05 vienas paukštis plaukiojo būryje su pilkosiomis žąsimis Kintų tvenk., Šilutės r. (LOD susirinkimo dalyviai), 11-28 mažiausiai 9 paukščiai stebėti mišriame būryje su gulbėmis giesminėmis netoli Linkaičių, Radviliškio r. (G. Eigirdas, A. Raubaitė).

Urvinė antis (*Tadorna tadorna*)

2020-09-09 vienas suaugęs paukštis trumpai stebėtas plaukiojantis Arnionių žuv. tv., Molėtų r. (R. Akstinas).

Paprastoji gaga (Somateria mollissima).
Kopgalis, 2020-10-01 © Saulius Karalius

Šalminė antis (*Netta rufina*)

2020-09-19 stebėta Žaltyčio ežere (G. Kukta ir „Ornitostogų“ komanda), 09-21 patelė stebėta ties Kopgaliu (K. Castren, T. Tohmo), 10-31 patinas Nemune ties Kauno HE, čia matytas ir 11-03 (K. Bilinskas), čia matyta ir 11-20 bei 11-24 (R. Akstinas).

Paprastoji gaga (*Somateria mollissima*)

2020-09-19 jaunas paukštis stebėtas Baltijos jūroje ties Šventąja (L. M. Šniaukštos), 09-24 vienas jaunas paukštis arba patelė Klaipėdos sąsiauryje prie pietinio molo (J. Morkūnas), 10-01 jauna patelė jūroje ties Kopgalio molu (S. Karalius).

Miškinė antis (*Aix sponsa*)

2020-09-28 patelė arba jauniklis pakilo iš pakrantės sąžalyno Arvydų žuv. tv., Vilniaus r. (R. Akstinas), 2020-11-01 patelė tebesilaiko Malūnų tv., Klaipėdoje (G. Gražulevičius).

Mandarininė antis (*Aix galericulata*)

2020-10-03 vienas individas plaukiojo Nemune prie Merkinės bokšto esančios salos (T. Gružinskas), čia stebėta ir 10-10 (R. Akstinas).

Ledinė antis (*Clangula hyemalis*)

2020-10-31 Nemune ties Kauno HE 2 paukščiai (K. Bilinskas), 11-11 trys ledinės nardė Kuršių mariose ties Ventės ragu (P. Bagdonas), 11-11 Luodžio ež., Zarasų r., matytas 7 individų būrelis (A. Čerkauskas).

Juodoji antis (*Melanitta nigra*)

2020-11-08 du paukščiai Paviešečių tvenk., Panevėžio r. (I. Čeponienė, T. Čeponis, A. B. Vaičiūnai), 11-14 keturios antys stebėtos Alaušų ež., Molėtų r. (A. Čerkauskas).

Nuodėgulė (*Melanitta fusca*)

2020-11-01 mažiausiai 10 paukščių stebėta Vievio ež. (R. Abazorienė), 11-07 20 paukščių stebėta Vievio ež. (L. M. Šniaukštos), 11-08 septynios nuodėgulės stebėtos Elektrėnų mariose (A. Šimkus), 11-11 du paukščiai Kniaupo įlankoje, Kuršių mariose (R. Akstinas, P. Bagdonas), 11-14 jaunas paukštis arba patelė nardė Neryje prie Baltojo tilto Vilniuje, 11-15 (čia ją matė ir R. Akstinas) dvi nuodėgulės nardė Vievio ež., Elektrėnų sav. (A. Šimkus), 11-25 penki paukščiai plaukiojo Elektrėnų mariose (R. Akstinas), 11-27 jaunas paukštis Lampėdžių ež., Kaune (S. Medžionis), 11-30 du jauni paukščiai nardė Ilgučio ež., Vilniaus r. (A. Šimkus).

Vidutinis dančiasnapis (*Mergus serrator*)

2020-11-01 keturi paukščiai stebėti Vievio ež. (R. Abazorienė), viena patelė arba jauniklis Kaune prie HE (E. Šniaukšta).

Raguotasis kragas (*Podiceps auritus*)

2020-10-25 trys paukščiai stebėti Dusios ež., Lazdijų r. (L. M. Šniaukštos, G. Smailytė), 10-29 jūroje ties Nida stebėti bent 5 raguotieji kragai, 10-30 du kragai praskrido į pietus jūroje ties Nida (A. Šimkus), 11-07 mažiausiai 4 paukščiai stebėti Vievio ež. (L. M. Šniaukštos).

Juodakaklis naras (*Gavia arctica*)

2020-10-25 keturi paukščiai stebėti Dusios ež., Lazdijų r. (L. M. Šniaukštos, G. Smailytė), 11-07 vienas paukštis stebėtas Vievio ež. (L. M. Šniaukštos).

Mažasis baublys (*Ixobrychus minutus*)

2020-10-11 vienas paukštis stebėtas Liberiškio tvenk., Panevėžio r. (B. Vaičiūnas, I. Čeponienė).

Baltasis gandras (*Ciconia ciconia*)

2020-09-16 maitinosi pievoje Raistų k., Joniškio r., 09-19 vienas maitinosi dirvone Kalesninkų k., Alytaus r. (A. Skirpstas), 10-09 vienas paukštis šalia kelio Vilnius–Molėtai, Vilniaus r. (R. Padaigienė), 10-12 Trakų Vokėje palei kelią Vilnius–Trakai vaikščiojo 1 paukštis (V. Žemaitienė), 1 matytas Vilniaus r., Rukainių k. (R. Dzindziliauskaitė), 11-09 skrido Kaune prie HE (E. Šniaukšta), 11-14 vienas gandras krapštėsi lizde Švenčionių r., Pavoverės k. (S. Minkevičius, T. Ūsaitis, E. Skrebė), matytas ant stogo kraigo netoli Ratnyčios žiočių Druskininkuose (R. Šimkus) [V].

Rudasis peslys (*Milvus milvus*)

2020-10-17 vienas paukštis netoli Dumpių, Klaipėdos r. (L. M. Šniaukštos, G. Smailytė, S. Karalius), 10-25 vienas ieškojo grobio netoli Jonaičių k., Šilutės r. (E. Užpelkis), 11-21 vienas paukštis sklandė Luknių k. apylinkėse, Skuodo r. (R. Kinduris) [V].

Gyvatėdis (*Circaetus gallicus*)

2020-09-25 stebėtas prasklendžiantis virš kelio, trumpai kabantis vietoje ir nuskrendantis tolyn prie Naujosios Akmenės, Akmenės r. (A. Šimkus, A. Narbutas), 10-17 tupėjo ir sklandė laukuose tarp Stankiškių ir Ventės miško (A. Jasinskytė, J. Adomaitytė, V. Butkus, I. Lūžienė, B. Stukė, E. Sukackienė), greičiausiai tas pats paukštis stebėtas ties Mingės k., Šilutės r. (V. Jusys, Z. Gasiūnaitė, M. Ružauskas, D. Račkauskaitė).

Stepinė lingė (*Circus macrourus*)

2020-09-06 patinukas praskrido pietvakarių kryptimi Alytuje (E. Bersienevas), 09-11 vienas jaunas paukštis praskrido netoli Skapiškių, Anykščių r., 09-16 antrametis patinas netoli Pankėnų, Anykščių r. (A. Naudžius), 09-27 ties Juodkrante matytas patinas, ties Nida 09-28 – jauniklis, 10-01 ties Juodkrante taip pat stebėtas jaunas paukštis (K. Castren, T. Tohmo).

Pievinė lingė (*Circus pygargus*)

2020-10-04 viena praskrido ties Dembava, Panevėžio r. (B. Vaičiūnas, I. Čeponienė) [V].

Mažasis erelis rėksnys (*Clanga pomarina*)

2020-10-04 medžiojo prie Lumpėnų, Pagėgių r. (E. Šniaukšta).

Kilnusis erelis (*Aquila chrysaetos*)

2020-11-11 kranklių puolamas pirmametis paukštis praskrido į vakarus Paluknio pievose, Trakų r. (A. Šimkus).

Raudonkojis sakalas (*Falco vespertinus*)

2020-09-01 dešimt pirmamečių paukščių stebėta aplink Mikonis, Marijampolės r., ir Verbiejų k., Alytaus r. (G. Jašinskaitė), 09-02 vienas jaunas paukštis ant laidų netoli Padustėlio, Zarasų r. (V. Eidėjus), 2 jaunikliai tupėjo ant laidų ir medžiojo ties Rudamina, Vilnius (R. Akstinas), 09-03 trys jauni paukščiai ties Paskutiškiais, Jonavos r. (M. Ružauskas), 1 jaunas individas tupėjo ant elektros laidų netoli Renavo k., Mažeikių r. (N. D. Makavičiai), Zarasų r., prie Salako, 1 pirmametis ant laidų (A. Čerkauskas), 09-05 stebėtas 1 paukštis Paluknio pievose, Trakų r. (G. Kukta), 1 paukštis stebėtas pajūryje, Būtingės apylinkėse (G. Gražulevičius), 11 paukščių ties Kalesninkais, Šalčininkų r. (A. Skirpstas), 2 jauni individai Paluknio pievose, Trakų r. (R. Akstinas), 09-06 vienas paukštis ties Užkanave, Palangos sav. (R. Padaigienė), Šilutės r., Sakūčių pievose, mažiausiai 8 jauni paukščiai (K. Čepėnas), 09-07 du jauni paukščiai ties Raikėnais, Rokiškio r.(A. Naudžius), 5 paukščiai tupėjo ant laidų Daugidonių laukuose, Šalčininkų r. (R. Gela), 09-08 jauniklis ilsėjosi ant elektros laidų Vilkaviškio r., kelyje Kybartai–Bajorų k. (A. Raudonius), 18 paukščių apie Anciuškos k., Šalčininkų r. (R. Gela), 09-09 vienas jaunas paukštis ant elektros laidų ties Rudausiais, Vilniaus r. (R. Akstinas), 09-11 vienas jauniklis netoli Jočiūnų, Anykščių r. (A. Naudžius), 09-12 vienas jaunas paukštis ties Grybaulia, Varėnos r. (R. Akstinas), 2 jaunikliai kartu su pelėsakaliu maitinosi arimuose tarp Daniliškių ir Juodbalių, Vilniaus r. (L. M. Šniaukštai), 09-13 trys jauni paukščiai ant laidų ties Rėpka, Zarasų r. (I. A. Semionovai), 1 jauniklis medžiojo šalia Laičių, Anykščių r., galbūt kitas paukštis praskrido virš greta esančio Viešinto ežero (A. Šimkus), 1 jauniklis netoli Rukšių, Rokiškio r. (A. Naudžius), 09-17 Zarasų r., Salako ap., Aželiai – 1 pirmametis ant laidų (A. Čerkauskas), 09-19 jaunas paukštis pajūryje ties Būtinge (L. M. Šniaukštos), 10-17 suaugusi patelė tupėjo ant laidų netoli Kintų žuvininkystės tvenk. (E. Sukackienė, B. Stukė).

Apvaliasnapis plaukikas (Phalaropus lobatus). Kopgalis, 2020-09-22 © Vaidotas Laukžemis

Plokščiasnapis plaukikas (Phalaropus fulicarius). Ventės ragas, 2020-11-22 © Vytautas Eigirdas

Sketsakalis (*Falco subbuteo*)

2020-10-05 vienas individas stebėtas kelyje Šakiai–Jurbarkas (A. Raudonius) [V].

Plovinė vištelė (*Porzana parva*)

2020-09-25 patelės balsas girdėtas vakarėjančiame Baltosios Vokės durpyne, Trakų r. (S. S. Minkevičiai) [V].

Laplandinis griciukas (*Limosa lapponica*)

2020-10-03 aštuoni individai Birvėtos tvenkiniuose, Ignalinos r. (A. Čerkauskas, E. Draugelytė ir kt.).

Islandinis bėgikas (*Calidris canutus*)

2020-09-06 keturi paukščiai praskrido toli nuo vandens telkinių per sausus arimus Pasvaliečių k., Biržų r. (B. Maldūnienė).

Lenktasnapis bėgikas (*Calidris ferruginea*)

2020-10-17 du paukščiai Rusnės tvenk. (A. Jasinskytė, V. Butkus, J. Adomaitytė, I. Lūžienė) [V].

Jūrinis bėgikas (*Calidris maritima*)

2020-10-17 vienas individas stebėtas ant šiaurinio molo Klaipėdoje (M. Šniaukštienė, S. Karalius) [11].

Apvaliasnapis plaukikas (*Phalaropus lobatus*)

2020-09-05 jaunas paukštis rugsėjo 5 ir 6 d. stebėtas nuleistame Kintų žuvininkystės tvenk., Šilutės r. (LOD susirinkimo dalyviai), 09-15 vienas stebėtas prie smėlio salelės Kuršių mariose ties Uostadvariu (R. Kubilius, P. Bagdonas), 09-23 pirmametis paukštis jūroje ties Kopgalio molu (S. Karalius).

Plokščiasnapis bėgikas (*Calidris falcinellus*)

2020-09-01 mažiausiai 3 plokščiasnapiai bėgikai Kintų žuvininkystės tvenk. (P. Bagdonas), 09-05 čia stebėti 3, o 09-06 – 4 pirmamečiai bėgikai (LOD susirinkimo dalyviai), 11-22 vienas paukštis stebėtas Kuršių mariose ties Ventės ragu (V. Eigirdas ir kt.).

Laibasnapis narūnėlis (*Uria aalge*)

2020-10-17 matytas Kuršių mariose tarp senosios perkėlos ir jūrų muziejaus (B. Belchev, E. Užpelkis, V. Augutė, P. Bagdonas).

Smailiauodegis plėšikas (*Stercorarius parasiticus*)

2020-09-03–04 pirmametis paukštis skraidė ir maitinosi Arvydų žuv. tv., Vilniaus r. (R. Akstinas), 09-07 jaunas paukštis trumpam nutūpė Ventės rage, Šilutės r. (V. Eigirdas).

Juodagalvis kiras (*Ichthyaetus melanocephalus*)

2020-09-16 pirmametis paukštis Šventosios pajūryje (V. Laukžemis).

Mažasis kiras (*Hydrocoloeus minutus*)

2020-11-25 du pirmamečiai paukščiai jūroje ties Kopgalio molu (S. Karalius).

Silkinis kiras (*Larus fuscus*)

2020-10-08 vienas *graellsii* / *intermedius* porūšio paukštis ant Kopgalio molo (S. Karalius), 11-14 Vievio ež., Elektrėnų sav., stebėtas suaugęs *graellsii* porūšio paukštis (A. Šimkus).

Poliarinė žuvėdra (*Sterna paradisaea*)

2020-09-09 keturiolika paukščių pramigravo virš jūros ties Juodkrante, 09-13 čia praskrido 3 pirmamečiai paukščiai (K. Castren).

Kramerio papūga (*Psittacula krameri*)

2020- 09-16 viena tupėjo antro tvenkinio salos beržo viršūnėje Žvėryne, Vilnius (I. Belovas), 09-29 du paukščiai stebėti Juodkrantėje (K. Castren, T. Tohmo).

Balinė pelėda (*Asio flammeus*)

2020-09-28 tie Nida kopose matytas 1 paukštis (K. Castren, T. Tohmo).

Uralinė pelėda (*Strix uralensis*)

2020-01-11 vienas paukštis stebėtas, vėliau sugautas ir sužieduotas Ventės rage (V. Eigirdas), 10-17 stebėta Krekenavos reg. parke (R. Turonis), 10-31 sugauta Ventės rage (V. Eigirdas, E. Komar, L. Kamilavičiūtė), 11-02 vienas paukštis stebėtas Vilniaus centre, Kaštonų gatvės kieme (R. Abazorienė, G. Petkus, L. M. Šniaukštai, A. Skirpstas ir kt.), 11-03 ji matyta liepoje A. Vienuolio g. (R. Akstinas).

Lėlys (*Caprimulgus europaeus*)

2020-10-23 vakare skraidė pamiškio sodyboje Kukarskės k., Šakių r. (O. Atkočaitis) [V].

Juodasis čiurlys (*Apus apus*)

2020-10-27 vienas paukštis tamsią popietę skraidė Kopgalyje (S. Karalius) [V].

Raguotasis vieversys (*Eremophila alpestris*)

2020-10-20 trys vieversiai girdėti ir matyti praskrendantys į vakarus netoli Bambalų, Akmenės r., 11-07 du stebėti laukuose prie Krikščioniškių, Vilniaus r., 11-11 bent vieno skrendančio paukščio balsas girdėtas Paluknio pievose, Trakų r., 11-21 laukuose prie Paežerių, Anykščių r., maitinosi daugiau nei 40 raguotųjų vieversių būrys (A. Šimkus).

Miškinis kalviukas (*Anthus trivialis*)

2020-10-17 du paukščiai Rusnės saloje (A. Jasinskytė, V. Butkus, J. Adomaitytė, I. Lūžienė) [V].

Paprastoji medšarkė (*Lanius collurio*)

2020-10-09 vienas paukštis stebėtas Panevėžyje (B. Vaičiūnas), 10-17 vienas paukštis (patelė ar jauniklis), tupintis krūme, stebėtas ties Dreverna, Šilutės r. (V. Kilčauskas, A. Kasparavičius) [V].

Uolinis kalviukas (*Anthus petrosus*)

2020-09-14 devyni paukščiai ant Kopgalio molo, 09-16 čia matyti 2, 09-17 stebėti 5, 09-18 dar 2 (S. Karalius), 09-19 bent 3 paukščiai ant akmenų Šventosios pajūryje (Z. Gasiūnaitė, L. M. Šniaukštos), 09-21 ant Kopgalio molo matyti 3 paukščiai, 09-26 trys individai stebėti ant šiaurinio molo Melnragėje, 09-28 du paukščiai ant Kopgalio molo (S. Karalius), 09-30 vienas paukštis ant Ventės rago molo (A. Skirpstas), 10-01 du individai ant Kopgalio molo, 10-06 vienas paukštis ant marių krantinės akmenų Kopgalyje, 10-14 vienas individas matytas šalia Kopgalio molo, 10-16 ant Kopgalio molo stebėtas 3 paukščių būrelis (S. Karalius), 10-17 vienas paukštis ant Melnragės molo (L. M. Šniaukštos, G. Smailytė, S. Karalius), 10-22 vienas paukštis ties Kopgalio molu (S. Karalius).

Smailiauodegis plėšikas (Stercorarius parasiticus). Ventės ragas, 2020-09-07 © Vytautas Eigirdas

Rudagurklis kalviukas (*Anthus cervinus*)

2020-09-09 rudagurklis kalviukas skraidė cypsėdamas ir nusileido ražienoje netoli Naujienų, Trakų r., 09-20 apie 10.30 val. praskrendantis kalviukas girdėtas vakarinėje Paluknio pievų dalyje, Trakų r., o apie 15.30 val. galbūt kitas paukštis rytinėje (A. Šimkus), 09-25 vienas kalviukas cypsėdamas skrido virš lauko prie Pleikių, Akmenės r. (A. Šimkus, A. Narbutas), 10-07 tarp Rudausių ir Kanteikių, Akmenės r., 2 kalviukai maždaug dešimties minučių skirtumu stebėti praskrendantys į pietvakarius (atpažinti pagal balsą), o po poros valandų vienas paukštis tik girdėtas (A. Šimkus).

Kalninė kielė (*Motacilla cinerea*)

2020-09-06 jaunas paukštis prie Vilnelės šalia Pučkorių atodangos, Vilnius (A. Michailovas), 10-06 du paukščiai prie Jūrų muziejaus kanalo, 10-07 suaugęs patinas apleistame tuščiame tvenkinyje šalia delfinariumo Kopgalyje (S. Karalius), 11-16 Švėkšnoje prie malūno stebėta kalninė kielė (K. Zdanevičius), pakartotinai čia stebėta ir 11-29 (A. Aleliūnas) [36].

Baltoji kielė (*Motacilla alba*)

2020-11-01 vienas paukštis praskrido ties Karališkiais, Ukmergės r. (A. K. Jarmalavičiai), 11-07 dvi stebėtos Išlaužo žuv. tv. (I. Semionovas, L. Bisikirskienė), 11-09 vienas paukštis vis dar laikosi Nemuno pakrantėje žemiau Čiurlionio tilto Kaune. Nors skraido ir bėgioja kaip sveikas paukštis, bet neturi kojų pirštų (S. Medžionis) [V].

Vandeninis strazdas (*Cinclus cinclus*)

2020-11-17 vienas paukštis stebėtas, vėliau sugautas ir sužieduotas Švėkšnoje prie Vilkėnų malūno užtvankos (V. Eigirdas, E. Komar), 11-21 Širvintose vienas maitinosi prie užtvankos (T. Kaminskas), 11-22 vienas matytas Mišupėje, Kretingos r., 11-29 Kretingos r., Alanto upėje (344691, 6201145 (LKS)), stebėtas 1 paukštis (A. Kubilius).

Dūminė raudonuodegė (*Phoenicurus ochruros*)

2020-11-27 viena ties Būtinge, Palangos sav. (V. Laukžemis) [V].

Paprastoji raudonuodegė (*Phoenicurus phoenicurus*)

2020-10-15 patinukas stebėtas Kopgalyje, 10-16 čia taip pat stebėtas patinukas (S. Karalius), 10-17 patinas Ventės miško pakraštyje (I. Lūžienė, A. Jasinskytė), 10-22 patelė

sugauta Ventės rage (V. Jusys), 11-02 Šalčininkų r. Rūdninkų poligone stebėtas 1 paukštis (V. Gasiūnaitė) [V].

Paprastasis kūltupys (*Oenanthe oenenthe*)

2020-10-16 patinas pakelėje netoli Venckų, Klaipėdos r. (V. Butkus), 10-17 vienas paukštis ant keliuko netoli Krokų lankos bokštelio, Šilutės r. (V. Kilčauskas, A. Kasparavičius) [V].

Sodinė devynbalsė (*Sylvia borin*)

2020-10-17 viena devynbalsė stebėta krūmuose Kuršių marių pakrantėje prie Drevernos, Klaipėdos r. (A. Šimkus, G. Petkus) [V].

Nykštukinė pečialinda (*Phylloscopus proregulus*)

2020-10-09 sugauta Ventės rage (vros), 10-30 sugauta Ventės rage (V. Jusys).

Geltonbruvė pečialinda (*Phylloscopus inornatus*)

2020-09-19 viena sugauta Juodkrantės žiedavimo stoties voratinklinėse gaudyklėse, 09-20 čia sugauta dar viena (D. D. Norkūnai), 09-22 viena stebėta pamiškėje Sapieginės miško parke Vilniuje (dėmesį atkreipė balsas) (A. Šimkus), 09-26 Palangos sav., Būtingėje, vienas paukštis pagautas žiedavimo tikslais (V. Laukžemienė), 09-27 girdėta ir matyta krūmuose Kintų žuvininkystės tvenk., Šilutės r. (A. Šimkus), 10-10 dvi sugautos Ventės rage (vros), 10-12 vienas paukštis sugautas Ventės rage (V. Eigirdas).

Ankstyvoji pečialinda (*Phylloscopus trochilus*)

2020-10-15 ankstyvoji pečialinda su nykštukais ir zylėmis stebėta pamiškėje Sapieginės miško parke Vilniuje (A. Šimkus) [V].

Rudoji pečialinda (*Phylloscopus fuscatus*)

2020-10-01 vienas paukštis sugautas voratinkline gaudykle Ventės rago ornitologinėje stotyje [14].

Pilkoji pečialinda (*Phylloscopus collybita tristis*)

2020-10-08, 10-11 ir 10-12 po vieną individą sugauta Ventės rage (vros), 10-30 vienas paukštis stebėtas Kopgalio šaltalankių krūmynuose, 11-08 girdėta ir matyta krūmynuose prie Ilgės ež., Elektrėnų sav. (A. Šimkus).

Baltabruvis nykštukas (*Regulus ignicapilla*)

2020-11-02 sugautas Ventės rage (L. Karnilavičiūtė), 11-16 patelė sugauta Ventės rage (V. Jusys) [V].

Raudongalvė sniegena (Carpodacus erythrinus). Ventės ragas, 2020-11-12 © Vytautas Eigirdas

Mėlynuodegė (*Tarsiger cyanurus*)

2020-09-30 du pirmamečiai paukščiai sugauti Juodkrantės voratinklinėse gaudyklėse (J. Zarankaitė) [8].

Didžioji zylė (*Parus major*)

2020-11-09 beveik grynai baltas individas prie Musteikos k., Varėnos r. (R. Norkūnas).

Geltonsnapis čivylis (*Linaria flavirostris*)

2020-10-17 vienas stebėtas Drevernos laukuose (B. Belchev, E. Užpelkis, V. Augutė, P. Bagdonas), 10-18 apie 40 paukščių būrelis maitinosi pievoje prie Radikių, Kauno r. (K. Valinčienė), 10-21 apie 30 paukščių būrelis skraidė tarp Strimyliškių ir Laumėnų, Akmenės r. (A. Šimkus), 10-25 vienas paukštis du kartus praskrido prie Paežerių, Anykščių r. (A. Šimkus), 10-27 vienas individas ant žolių šalia Kopgalio molo (S. Karalius), 10-28 iki dešimties paukščių būrelis praskrido Jackonėlių k. laukais Biržų r. (B. Maldūnienė), 4 paukščių būrelis Kopgalyje (S. Karalius), 10-29 apie 40 paukščių būrys praskrido į pietus Nidos pajūryje ir 2 prie Nidos oro uosto (A. Šimkus), 2 praskrido Kopgalyje (S. Karalius), 10-29, 10-30 ir 10-31 po vieną sugauta Ventės rage (vros), 10-30 du čivyliai praskrido į pietus virš pajūrio kopų ties Nida, 11-02 trys paukščiai praskrido Paluknio pievose, Trakų r. (A. Šimkus), 11-04 šeši paukščiai praskrido netoli Mergeluičių, Akmenės r. (A. Šimkus, A. Skirpstas), 11-06 vienas praskrido Kopgalyje (S. Karalius), 11-11 vienas praskrido Paluknio pievose, Trakų r. (A. Šimkus), 1 paukštis ant žolių ties Kopgalio molu (S. Karalius).

Mažasis čimčiakas (*Acanthis cabaret*)

2020-10-12 vienas čimčiakas Nemuno saloje Kaune lesinėjo kiečių sėklas (S. Medžionis), 10-19 ir 10-23 po vieną sugauta Ventės rage (vros).

Poliarinis čimčiakas (*Acanthis hornemanni*)

2020-11-04 Akmenės r., kanapių lauke tarp Mergeluičių ir Kanteikių, dideliame žaliukių ir čimčiakų būryje, matyti 2 paukščiai (A. Šimkus, A. Skirpstas).

Raudongalvė sniegena (*Carpodacus erythrinus*)

2020-11-12 jaunas paukštis sugautas Ventės rage. Paukštis atrodė žvalus ir sveikas (V. Eigirdas) [V].

Kėkštas (*Garrulus glandarius*)

2020-09-21 ties Juodkrante pietų link praskrido apie 3260 paukščių (K. Castren, T. Tohmo).

Pušinis kryžiasnapis (*Loxia pytyopsittacus*)

2020-09-23 vienas praskrido ties Juodkrante, 09-26 čia stebėtas 1, 10-04 praskrido dar 1 (K. Castren, T. Tohmo) – LOFK kol kas nepatvirtinta.

Sodinė starta (*Emberiza hortulana*)

2020-09-07 vienas individas kartu su geltonosiomis startomis Ramonų kaimo laukuose Varėnos r. (R. Gela) [V].

Pentinuotoji starta (*Calcarius lapponicus*)

2020-09-25 viena praskrido į pietvakarius laukuose prie Šapnagių, Akmenės r. (atpažinta pagal balsą) (A. Šimkus), 11-02 du paukščiai gausiai sužėlusiose ražienose prie Pasvaliečių kaimo Biržų r. (B. Maldūnienė).

RETŲ PAUKŠČIŲ STEBĖJIMAI KAIMYNINĖSE ŠALYSE IR VAKARŲ PALEARKTIKOJE 2020 M. RUDENĮ

Parengė Marius KARLONAS, Eglė PAKŠTYTĖ, Modestas BRUŽAS

*Pagal **www.tarsiger.com, Birding World, www.netfugl.de, www.clanga.com, www.latvijasputni.lv, www.estbirding.ee, www.birdguides.com, www.birdforum.net** ir kt.*
Lietuvos ornitofaunistinė komisija (LOFK) pateikiamų stebėjimų papildomai nekomentuoja, nes neaiškus jų statusas (ar nacionalinės ornitofaunistinės komisijos patvirtino, ar ne). Be to, skelbiama informacija ne visada leidžia tinkamai įvertinti konkretų atvejį. LOFK nori atkreipti dėmesį, kad kai kurie pateikiami faktai gali būti siejami su iš nelaisvės ištrūkusiais paukščiais ar kitais laukinėms populiacijoms nebūdingais atvejais. Dėl to ši medžiaga turi būti vertinama tik kaip atskirų, retai aptinkamų paukščių rūšių registracijų suvestinė kaimyninėse šalyse, tačiau svarbi, norint tinkamai interpretuoti retų paukščių rūšių stebėjimų mūsų šalyje rezultatus.

BALTARUSIJA

2020-09-05 Bresto srityje pastebėta **juodasparnė kregždūnė (*Glareola nordmanni*)**. Vitebsko srityje esančioje žiedavimo stotyje per rugsėjo spalio mėnesius sugautos 6 **geltonbruvės pečialindos (*Phylloscopus inornatus*)** ir 2 **šiaurinės startos (*Emberiza rustica*)**, sugautos 09-16 ir 09-24. 10-16 Gardino apylinkėse rastas **liepsnotosios pelėdos (*Tyto alba*)** lizdas su ūgtelėjusiu jaunikliu, po kelių dienų ornitologams pavyko nufotografuoti ir šio jauniklio tėvus. O 11-08 Gardino apylinkėse pavyko pirmą kartą Baltarusijoje pastebėti **pilkąjį vieversį (*Calandrella rufescens*)**.

ESTIJA

Tris kartus praėjusį rudenį Estijoje buvo stebėtos migruojančios **kalninės kielės (*Motacilla cinerea*)**. **Stepinės lingės (*Circus macrourus*)** registruotos net 5 kartus, visos rugsėjį. **Rožiniai varnėnai (*Pastor roseus*)** registruoti 3 kartus, taip pat tik rugsėjį mėnesį. **Juodakaktė medšarkė (*Lanius minor*)** 09-07 stebėta Saremos (*Saaremaa*) saloje. **Mažoji starta (*Emberiza pusilla*)** rugsėjį stebėta du kartus 09-09 ir 09-30. **Ilgauodegis plėšikas (*Stercorarius longicaudus*)** 09-10 nufotografuotas Muhu (*Muhu*) saloje. **Sibirinės nuodėgulės (*Melanitta stejnegeri*)** 09-19 ir 10-16 matytos nuo *Põõsaspea* iškyšulio [10]. Tuo tarpu 09-20 toje pat vietoje užfiksuota **amerikinė juodoji antis (*Melanitta americana*)**. Paskutinės rugsėjo dienos Estijai padovanojo ir dvi naujas paukščių rūšis: 09-25 ties *Põõsaspea* stebėta **atlantinė audronaša (*Puffinus puffinus*)** [1] ir 09-30 taip pat ties *Põõsaspea* pirmą kartą šalyje aptiktas **dėmėtasis krantinis tilvikas (*Actitis macularius*)** [1]. Spalis prasidėjo **mėlynuodegės (*Tarsiger cyanurus*)** stebėjimu 10-02 Kihnu (*Kihnu*) saloje [6]. Registruoti trys **geltonsnapių narų (*Gavia adamsii*)** stebėjimai spalio ir lapkričio mėnesiais. **Didysis plėšikas (*Stercorarius skua*)** 10-10 fiksuotas ties *Põõsaspea* [6]. **Medžioklinis sakalas (*Falco rusticolus*)** Saremos (*Saaremaa*) saloje matytas 10-15. Tris kartus spalio mėnesį registruotos **rudosios pečialindos (*Phylloscopus fuscatus*)** [12]. Net 5 kartus skirtingose šalies vietose spalio ir lapkričio mėnesiais stebėti **plokščiasnapiai plaukikai (*Phalaropus fulicarius*)**.

LATVIJA

Ruduo Latvijai taip pat nepagailėjo retenybių – vien **geltonbruvių pečialindų (*Phylloscopus inornatus*)** per rugsėjį ir spalį užfiksuota 15 individų įvairiose šalies vietose. Jauna **stepinė lingė (*Circus macrourus*)** stebėta 10-01 migruojanti Salacgryvos (*Salacgriva*) rajone. Dvi **pušinių kryžiasnapių (*Loxia pytyopsittacus*)** registracijos fiksuotos spalio mėnesį: 10-11 prie Ventspilio (*Ventspils*) aptiktas 1 paukštis ir 10-05 – 3 paukščiai prie *Melnsils*. Taip pat registruotos dvi **rudosios pečialindos (*Phylloscopus fuscatus*)**: 10-06 sužieduota prie *Lauteri*; 10-12 stebėta Kolkos (*Kolka*) rage. **Dykuminis kūltupys (*Oenanthe deserti*)** 10-11 nufotografuotas Nycos (*Nica*) apylinkėse [6]. Nauja paukščių rūšis Latvijai – **sibirinė nuodėgulė (*Melanitta stejnegeri*)** stebėta ties Kolkos (*Kolka*) ragu 10-13 [1]. Paskutinę spalio dieną Liepojos (*Liepāja*) prieplaukoje stebėtas **vandeninis kalviukas (*Anthus spinoletta*)**. Net 8 **jūrinių bėgikų (*Calidris maritima*)** stebėjimai registruoti pajūryje spalio–lapkričio mėnesiais. Tuo tarpu **tripirščiai kirai (*Rissa tridactyla*)** stebėti 3 kartus tik lapkritį.

LENKIJA

Šį rudenį Lenkijoje drąsiai galima pavadinti **rudosios pečialindos (*Phylloscopus fuscatus*)** rudeniu – šis paukštis stebėtas arba sugautas žiedavimo stotyse net 25 kartus! Beveik visi stebėjimai iš Lenkijos pajūrio zonų. 6 kartus registruoti ir **mėlynuodegės (*Tarsiger cyanurus*)** stebėjimai arba sugavimai įvairiose šalies dalyse, dažniausiai rytinėje pusėje. 09-01 Helyje (*Hel*), o 10-13 Pajūrio Krynicoje (*Krynica Morska*) matyta **šiaurinė starta (*Emberiza rustica*)**, 09-18 Liublino vaivadijoje – **amerikinis sėjikas (*Pluvialis dominica*)** [3]. 09-22 Silezijoje pastebėtas **taiginis kalviukas (*Anthus hodgsoni*)** [8]; 10-10 ir 10-16 pajūryje matytas **pušinis kryžiasnapis (*Loxia pytyopsittacus*)**, 10-13 Silezijoje – **daūrinė kregždė (*Cecropis daurica*)** [20]. 2 kartus, 10-16 ir 10-22, Pamario vaivadijoje (*Województwo Pomorskie*) registruotas **Godlevskio kalviuko (*Anthus godlewskii*)** stebėjimas, o 10-19 Pajūrio Krynicoje (*Krynica Morska*) matytas **medžioklinis sakalas (*Falco rusticolus*)** [17]. Pajūryje, tik skirtingose vietose, užregistruoti ir 3 **blyškiojo čiurlio (*Apus pallidus*)** [4-6] stebėjimai 10-24,10-25 ir 10-31. 10-25 Priekarpatėje ir 11-11 Varmijos Mozūrų vaiva-

dijoje (*Województwo Warmińsko-Mazurskie*) matytos **raibosios pelėdos (*Surnia ulula*)** [17-18]. 10-30 Priekarpatės vaivadijoje pastebėtos dvi **baltagalvės stačiauodegės anties (*Oxyura leucocephala*)** patelės [18], o 11-13 rytinėje dalyje užregistruotas **geltonkojo tuliko (*Tringa flavipes*)** stebėjimas [4].

SUOMIJA

Vienas **gelsvakrūtis tilvikas (*Tryngites subruficollis*)** stebėtas 09-06 prie *Jurmo* [36], o dar vienas 09-21 stebėtas prie *Kaukola* [37]. Vienas **ilgasnapis dumblius (*Limnodromus scolopaceus*)** [12] stebėtas prie *Lamunkari*, tas pats, manoma, stebėtas ir 10-01 prie *Säppi B.O.* **Daūrinė šelmeninė kregždė (*Cecropis daurica*)** [68] stebėta 09-28 prie *Laajalahti*. 09-30 *Tankar B.O.* sužieduota **storasnapė pečialinda (*Phylloscopus schwarzi*)** [29], 10-06 vienas paukštis sužieduotas *Lågskär B.O.* [30], 10-08 vienas paukštis stebėtas prie *Utö* [31]. 10-04 vis dar stebėtas **ilgasnapis dumblius (*Limnodromus scolopaceus*)** [13] prie *Rantamo*. **Margasis kūltupys (*Oenanthe pleschanka*)** [54] 10-04 stebėtas prie *Kiilun maakaatopaikka*, 10-12 nufotografuotas prie *Västra Norrskär* [55]. **Paprastoji mažoji devynbalsė (*Sylvia nana*)** [13] nufotografuota prie *Säppi B.O.* 10-06. **Sibirinis erškėtžvirblis (*Prunella montanella*)** [88] 10-10 sužieduotas *Säppi B.O.*, 10-13 stebėtas prie *Tahkoluoto* [89]. **Godlevskio kalviukas (*Anthus godlewskii*)** [30] 10-10 nufotografuotas prie *Västra Norrskär*. Vienas **palšasis kūltupys (*Oenanthe isabellina*)** [43] 10-12 nufotografuotas *Jurmo B.O.* Viena **sajaninė pečialinda (*Phylloscopus humei*)** [96] nufotografuota prie *Voisalmi* 10-19, o 10-23 sužieduota *Säppi B.O.* [97]. **Didysis purplelis (*Streptopelia orientalis*)** [34] 10-24 nufilmuotas prie *Oritkari*, 10-29 nufotografuotas prie *Lehtovaara* [35]. Tą pačią dieną prie *Maankaatopaikka* nufotografuotas **juodagurklis erškėtžvirblis (*Prunella atrogularis*)** [13]. **Juodagurklis strazdas (*Turdus atrogularis*)** [80] 10-30 nufotografuotas prie *Evakkotie*, o 11-22 stebėtas prie *Hetta* [81]. **Pilkasis trumpapirštis vieversys (*Calandrella rufescens*)** [6] 11-07 nufotografuotas prie *Itikka*. **Palšoji medšarkė (*Lanius isabellinus*)** [12] 11-10 nufotografuota prie *Rusko*. **Dykuminis kūltupys (*Oenanthe deserti*)** [29] 11-13 nufotografuotas prie *Tahkoluoto*. **Ibiškasis garnys (*Bubulcus ibis*)** [5] 11-22 nufotografuotas prie *Laittinen*. Du **mažieji poliariniai kirai (*Larus glaucoides*)** skirtingose vietose stebėti 11-23, iš kurių vienas prie *Tahkoluoto* [43], kitas prie *Muhoslampi* [44].

ŠVEDIJA

Rudens pradžia nebuvo gausi retų paukščių rūšių stebėjimų. Vienas jaunas **geltonkojis tulikas (*Tringa flavipes*)** [22] 09-18 stebėtas *Sjöryds*. Tačiau spalio mėnesį retų paukščių stebėjimų Švedijoje buvo kur kas daugiau. 10-03 viena **amerikinė juodoji antis (*Melanitta americana*)** [21] nufotografuota *Äsperöd*, o **sibirinis erškėtžvirblis (*Prunella montanella*)** [90] stebėtas *Bjuröklubb*. 10-05 ir 06 **rudasis ibis (*Plegadis falcinellus*)** [43] stebėtas *Östergötland*. **Margasis kūltupys (*Oenanthe pleschanka*)** [51] stebėtas 10-07 *Hulterstad*, o **palšasis kūltupys (*Oenanthe isabellina*)** [27] stebėtas 10-10 prie *Degernäs*. Pirmą kartą 10-12 Švedijoje stebėta ir nufotografuota **pievinė starta (*Emberiza cioides*)** prie *Östra Utsjö*. 10-16 vienas **ilgasnapis dumblius (*Limnodromus scolopaceus*)** [29] prie *Sandvik*. 10-17 prie *Grunnet* nufotografuotas **godlevskio kalviukas (*Anthus godlewskii*)** [20]. 10-24 du **blyškieji čiurliai (*Apus pallidus*)** užfiksuoti Švedijoje, vienas nufotografuotas *Vombsjö* [27], kitas stebėtas prie *Ringsegård* [28], 10-25 vienas prie *Austers* [29], 10-26 nufotografuotas prie *Gårdby hamn* [30] ir dar 2 paukščiai fiksuoti 10-27, iš kurių vienas nufotografuotas skrendantis kartu su juoduoju čiurliu prie *Societetsparken* [31], o kitas stebėtas prie *Snapparp* [32]. 10-25 stebėtas vienas **dėmėtasis krantinis tilvikas (*Actitis macularius*)** [10] prie *Pepparholmsudden*, o prie *Venn* nufotografuota **mongolinė dykuminė sniegena (*Bucanetes mongolicus*)** [1]. 10-30 nufotografuotas **ibiškasis garnys (*Bubulcus ibis*)** [17] prie *Tullgarn*. **Dykuminis kūltupys (*Oenanthe deserti*)** [62] 11-13 stebėtas prie *Grönhögen*. 11-23 jaunas **rožinis kiras (*Rhodostethia rosea*)** [28] nufotografuotas prie *Backfiskarudden*. **Juodagurklis strazdas (*Turdus atrogularis*)** [59] 11-27 nufotografuotas prie *Sävar*. 09-18 stebėtas praskrendantis **skeltauodegis kiras (*Xema sabini*)** [17] prie *Jurmo B.O.*

VAKARŲ PALEARKTIKA

Danijos paukščių sąrašas 2020 m. rudenį papildytas 3 naujomis paukščių rūšimis: 09-12 matytu **baltapilviu padūkėliu (*Sula leucogaster*)**, 10-27 registruotu **baltapilviu čiurliu (*Apus caffer*)** ir 10-28 stebėtu **marguoju tuliku (*Tringa melanoleuca*)**. Jungtinės Karalystės sąrašus papildė 09-15 matytas **gelsvapilvis empidoniksas (*Empidonax flaviventris*)** ir 11-19 Škotijoje pastebėtas **raudonvainikis nykštukas (*Regulus calendula*)**. Norvegijoje 09-23 matytas **tigrinis krūminukas (*Dendroica tigrina*)**, o Bulgarijoje – 10-05 **rudoji pečialinda (*Phylloscopus fuscatus*)**. Paprastai pagal retų rūšių stebėjimus pirmauja Azorų salynas, tačiau ten pamatoma tiek retenybių, kad sąrašas rūšių, matomų pirmą kartą, vis mažėja. Šį rudenį Azoruose 09-18 registruotas **rudakrūčio krūminuko (*Dendroica castanea*)** stebėjimas, o 11-09 pirmą kartą stebėta mums ne tokia jau ir reta **šalminė antis (*Netta rufina*)**. Airijoje 10-08 matytas **pilkagalvis kirmlesys (*Vermivora peregrina*)**, Nyderlanduose 10-25 – **dryžuotasis krūminukas (*Dendroica striata*)**, Vengrijoje – 10-26 **paprastoji uolinė kregždė (*Ptyonoprogne rupestris*)**. Belgijoje – 10-26 **mažasis čiurlys (*Apus affinis*)**. **Mažoji devynbalsė (*Sylvia nana*)**, matyta 10-30, ir **dvidėmis vieversys (*Melanocorypha bimaculata*)**, stebėtas 10-31, papildė Austrijos paukščių sąrašą, o Kipre 10-30 pirmąkart matytas **mažasis vieversys (*Alauda gulgula*)**. **Amūrinis sakalas (*Falco amurensis*)** registruotas 11-02 Ispanijoje, o **geltonkojis tulikas (*Tringa flavipes*)** 11-05 Čekijoje. Liuksemburge 11-19 pastebėtas **kuoduotasis kormoranas (*Phalacrocorax aristotelis*)**, Maltoje 11-23 **dykuminė kregždė (*Ptyonoprogne obsoleta*)**, o štai Albanijoje pirmą sykį matytas mums toks įprastas **Teminko bėgikas (*Calidris temminckii*)**.

[10] – *skaičius lauztiniuose skliausteliuose nurodo, kelinta šios rūšies registracija šalyje.*

Europos perinčių paukščių atlasas (EBBA2)

Pagal užsienio spaudą parengė Saulius KARALIUS

Remiantis 120 000 paukščių stebėtojų iš 48 šalių duomenimis, miškų paukščiai savo paplitimo ribas išplėtė, o dirbamose žemėse gyvenančių sparnuočių arealas susitraukė.

Remiantis vieno didžiausių pasaulio biologinės įvairovės projekto duomenimis, Europos perinčių paukščių populiacijų ribos per pastaruosius 30 metų, matyt, dėl klimato šiltėjimo, pasislenka į šiaurę vidutiniškai 1 km per metus.

120 000 savanorių bei lauko darbuotojų atliko apžvalgą, apimančią 11 mln. km^2 teritorijos plotą nuo Azorų salų vakaruose iki Uralo kalnų rytuose, ir dabar Europos perinčių paukščių atlase (EBBA2) galima pateikti ypač detalų kontinente perinčių paukščių paplitimo vaizdą.

Knygoje dokumentuoti 539 Europos paukščių rūšių paplitimo pokyčiai per pastaruosius 30 metų, t. y. nuo tada, kai 1997 m. išleistas pirmasis Atlaso (EBBA1) leidimas. Šis leidimas rėmėsi 1980–1997 m. laikotarpiu surinktais stebėjimų duomenimis. Taigi nuo pirmojo tyrimų etapo iki dabar daugelio Europos paukščių rūšių populiacijų paplitimo ribos pasislinko į šiaurę vidutiniškai 28 km.

Kokios Europos paukščių rūšys greičiausiai plito į šiaurę?

Viduržemio jūros regiono rūšys, tokios kaip bitininkas (*Merops apiaster*) bei mažasis baltasis garnys (*Egretta garzetta*), dėl švelnių žiemų dabar išplitusios iki Šiaurės Prancūzijos, Didžiosios Britanijos ir Olandijos. Bitininkų pozicijų stiprėjimas pastaruoju metu pastebimas ir Lietuvoje. Greičiausiai dėl geresnės buveinių apsaugos ir veikiančių gamtosauginių įstatymų paplitimo ribas pastebimai išplėtė ir didysis baublys (*Botaurus stellaris*), avocetė (*Recurvirostra avosetta*) bei rudasis peslys (*Milvus milvus*).

Apskritai apie 35 % paukščių rūšių arealai plėtėsi ir apie 25 % traukėsi. Likusios rūšių dalies paplitimo ribos išliko nepakitusios arba jų būklės tendencijos nežinomos. Tarptautiniu mastu saugomos rūšys ir miškinės paukščių rūšys plito, o agrarinio landšafto paukščiai per tą patį laikotarpį užėmė mažesnius plotus.

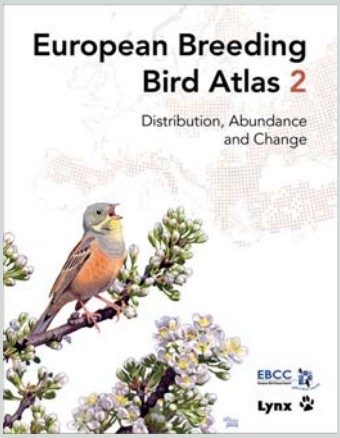

Bendrai kalbant, labiau išplitusioms rūšims išnykimas negresia, tačiau kartais plitimas už arealo ribų gali reikšti esamų buveinių degradaciją, o ne rūšies populiacijos augimą. Rezultatai rodo, kad svarbiausia šio proceso varomoji jėga yra klimato kaita ir žemės panaudos pokyčiai. Kaip teigia Čekijos ornitologų draugijos atstovas dr. Petras Voříšekas, „situacija yra sudėtinga ir todėl šis duomenų rinkinys reikalauja tolesnių tyrimų“.

Paukščių apsaugos prie Europos ir Centrinės Azijos *Birdlife* organizacijos vyresnysis vadovas dr. Ivánas Ramírezas sako, kad oficialiai saugomų paukščių padėtis yra žymiai geresnė nei nesaugomų. Tai tikrai svarbi žinia Europos Sąjungos ribose. Turime vieną seniausių Europos politikos įrankių – Europos Sąjungos paukščių direktyvą, tad galime tvirtai teigti, kad ji veikia. Berno konvencijos saugomų rūšių situacija, tokių kaip jūrinis erelis (*Haliaeetus albicilla*), taip pat yra geresnė.

Šiltėjant klimatui, miškai natūraliai pamažu plinta į arktinius regionus. Dalyje Šiaurės Europos šalių taip pat buvo sodinami miškai, skirti daugiausia popieriaus pramonei bei medienos gavybai. Viduržemio jūros regione dėl apleidžiamų dirbamų žemių nukentėjo atvirų vietų paukščiai, bet išplito daugelis miškinių paukščių rūšių, tokios kaip smulkūs giesmininkai bei geniai.

Krūmai ir medžiai apauga aukštesnius kalnų šlaitus, todėl traukiasi tokios alpinių paukščių rūšys kaip vandeninis kalviukas (*Anthus spinoletta*) bei lipikas (*Tichodroma muraria*).

Apskritai agrarinio landšafto paukščiai labiau nukenčia nuo žemės ūkio intensyvinimo, todėl nyksta vabzdžiai bei mažėja derliaus pabirų. 2013–2018 m. Europos gamtinės būklės įvertinimas parodė, kad apie 80 % didelės svarbos buveinių yra degradavusios dėl žemės ūkio intensyvinimo. Britanijoje nuo 1970 m. dirbamų žemių paukščių sumažėjo apie 55 %. Jeigu paukščiai yra priversti keltis į naujas buveines, tai sukelia jiems stresą, ypač tokiems tolimiesiems migrantams kaip čiurliai ir kregždės, – gali būti svarbūs ir nedideli kelionės trukmės pokyčiai.

Tyrimų duomenys taip pat rodo svetimžemių paukščių populiacijų gausėjimą. Viena iš 10 perinčių paukščių rūšių yra ateivė (iš viso 57), iš kurių 39, tokios kaip egiptinė žąsis (*Alopochen aegyptiacus*), kalita (*Myopsitta monachus*) bei Kramerio papūga (*Psittacula krameri*), per pastaruosius 30 metų Europoje išplėtė savo arealo ribas.

Suintensyvėjusi prekyba egzotiniais paukščiais kartu su šylančiu klimatu bei maisto gausa miestuose sudaro palankias sąlygas plisti invazinėms rūšims, kurios yra vienas iš penkių svarbiausių globalinės biojvairovės mažėjimo veiksnių. Kaip teigia Ramírezas, per pastaruosius 30 metų Europoje išnyko vienintelė paukščių rūšis – miškinė tripirštė (*Turnix sylvaticus*), tačiau jeigu padėtis nesikeis, grėsmė išnykti gali kilti ir žymiai didesniam sparnuočių rūšių skaičiui. Blogėjant situacijai buveinėse, rūšių degradacija gali pasiekti tokį lygį, kai jos paprasčiausiai išnyks.

„Remdamasis moksliniais tyrimų duomenimis ir tuo, ką pats mačiau per pastaruosius 20 metų, dirbdamas su paukščiais, su kiekviena tyrimų ataskaita tenka konstatuoti faktą, kad paukščių būklė blogėja. Tai praktiškai nesikeičia nuo pat 1970 m., kai įsigaliojo Europos Sąjungos paukščių direktyva, ir nematyti požymių, kad padėtis artimiausiu laiku galėtų pasikeisti į gera“, – teigia Ivánas Ramírezas.

Svirbelis (Bombycilla garrulus) © *Saulius Karalius*

9 772029 250001

SPAUDOS RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

LOD

Parengta įgyvendinant projektą „Paskui paukščius“. Projektą finansuoja Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, skyręs 3 700 EUR metinę paramą.

Žurnalo kaina – 2,00 Eur